

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA TAKTYKI OGÓLNEJ

ASG WP wewn. 3778/83

~~POUPNE~~

Egz. nr ⁴⁷.....

30

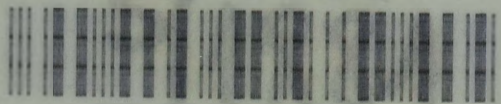
Mjr dr Zbigniew SCIBIOREK

DZIAŁANIA
OPÓŹNIAJĄCE PUŁKU I DYWIZJI

Skrypt

12057

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/1881

05-001881-030-0

WARSZAWA

1984

12057

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO WP

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA TAKTYKI OGÓLNEJ

ASG WP wewn. 3778/83

~~POUFNE~~

Egz. nr ~~47~~

30

Mjr dr Zbigniew SCIBIOREK

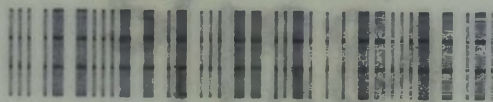
DZIAŁANIA OPÓZNIAJĄCE PUŁKU I DYWIZJI

Skrypt

12057

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/1881

05-001881-030-0

WARSZAWA

1984

12057

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH
KATEDRA TAKTYKI OGÓLNEJ

ASG WP wewn. 3778/83

ZATWIERDZAM
SZEF KATEDRY TAKTYKI OGÓLNEJ
płk dypl. Witold WÓJCIK

~~SECRET~~
Egz. nr ....

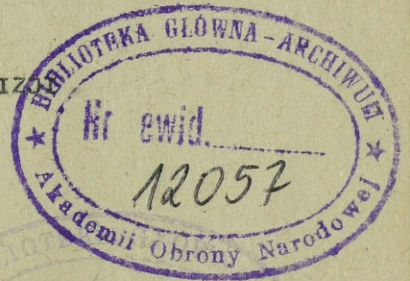
30

Mjr dr Zbigniew ŚCIBIOREK

DZIAŁANIA OPÓŹNIAJĄCE PUŁKU I DYWIZJI

SKRYPT

~~9/1881~~

—

X

1881/2

SPIS TREŚCI

	Strona
WSTĘP	5
I. CHARAKTER WSPÓŁCZESNYCH DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH	6
1.1. Pojęcie i istota współczesnych działań opóźniających ...	6
1.2. Rola i miejsce działań opóźniających w walce /operacji/	9
1.3. Cechy charakterystyczne działań opóźniających	12
II. ROLA TERENU W DZIAŁANIACH OPÓŹNIAJĄCYCH ORAZ ICH CZASOWO-PRZE- STRZENNE UWARUNKOWANIA	15
2.1. Znaczenie terenu w działaniach opóźniających	15
2.2. Rubieże i pozycje opóźniania	17
2.3. Czasowe uwarunkowania działań opóźniających	19
III. WŁAŚCIWOŚCI ORGANIZACJI DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH PUŁKU I DYWIZJI	21
3.1. Powzięcie decyzji	21
3.2. Rekonesans i postawienie zadań bojowych	27
3.3. Organizacja współdziałania	29
3.4. Organizacja dowodzenia	30
3.5. Zabezpieczenie bojowe działań	31
IV. PROWADZENIE DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH	35
4.1. Zasady ogólne	36
4.2. Metody prowadzenia działań opóźniających	38
4.3. Prowadzenie działań opóźniających w pasie przesłaniania	41
4.4. Prowadzenie działań opóźniających podczas wycofania	44
4.4.1. Prowadzenie działań opóźniających podczas wycofania pułku /dywizji/ w formie marazu odwrotowego	44
4.4.2. Wycofanie pułku /dywizji/ w formie działań opóźniających	46
4.5. Prowadzenie działań opóźniających podczas walki w okrę- żeniu i wychodzenia z okrążenia	51
ZAKOŃCZENIE.....	53
LITERATURA ZALECANA.....	54
ZAŁĄCZNIKI	55
1. Zestawienie niektórych danych odnośnie prowadzenia działań opóźniających przez wojska radzieckie w latach 1941-1961	55
2. Zestawienie niektórych danych odnośnie prowadzenia działań opóźniających przez wojska niemieckie w latach 1941-1944	56

3. Zestawienie składu ariergard niemieckich DP wycofujących się w latach 1942-1944	57
4. Ugrupowanie bojowe DZ w działaniach opóźniających	58
5. Ugrupowanie bojowe pz w działaniach opóźniających	59

WSTĘP

Jakie będzie przyszłe pole walki? Jest to pytanie, które zadajemy sobie zastanawiając się nad wizją przyszłej ewentualnej wojny. Różne odpowiedzi, w głównej mierze, uzależnione są od tego co przede wszystkim bierze się pod uwagę, co stawia się na pierwszym miejscu. Należy sądzić, że w ciągu najbliższych lat pewne procesy i zjawiska już mające miejsce w siłach zbrojnych oraz wywierające wpływ na pole walki jeszcze mocniej dadzą o sobie znać. Zapewne uzmysłowią one wszystkim, że przyszłe działania bojowe nie będą już odpowiadać utartym schematom, że ulegną one radykalnej zmianie.

Teoretycy wojskowi zgodni są co do tego, że przyszłe działania toczyć się będą na oddzielnych, często izolowanych kierunkach i przy szybko zmieniających się sytuacjach^{1/}. Na ogół panuje zgodność, że będą to działania wysoce manewrowe, prowadzone w skomplikowanych sytuacjach taktyczno-operacyjnych oraz w ścisłej współzależności różnych rodzajów działań bojowych i w dążności do zachowania inicjatywy, w mniejszym zaś stopniu terenu. Poszczególne rodzaje działań bojowych będą wzajemnie przeplatać się i uzupełniać, a możliwość użycia broni jądrowej jeszcze bardziej podkreśla ewentualność zaistnienia takich przypadków.

Wśród wielu rozważań nad wizją przyszłego pola walki najwięcej kontrowersyjnych opinii wywołują działania związane z ruchem wojsk do tyłu^{2/}. Lekcje historii oraz hipotetyczne działania wojenne zdają się temu przeczyć. Skoro uznaje się natarcie wraz z pościgiem, dopuszcza się możliwość obustronnego użycia broni jądrowej to po prostu trudno jest negować możliwość prowadzenia działań opóźniających, czy też wycofania.

Mając na uwadze wybitnie manewrowy charakter przyszłej wojny oraz inne jej cechy charakterystyczne, a szczególnie szybkość zmian sytuacji należy sądzić, że działania opóźniające będą działaniami nierzadko stosowanymi. Jest to skomplikowany i jeszcze niezbyt dokładnie opracowany rodzaj działań bojowych a manewrowy ich charakter oraz stosowanie różnorodnych form walki w ścisłym współdziałaniu wszystkich rodzajów wojsk jeszcze bardziej podkreśla ich rangę. Jednocześnie działania opóźniające są niezbyt wziętym tematem dociekań naukowców wojskowych jak i publicystów. Stąd też wynika konieczność pełniejszego ich opracowania i dokładniejszej znajomości przez dowódców, sztaby oraz wojska.

Znajomość organizacji i prowadzenia działań opóźniających ma również

1/ K. Nożko, Zagadnienia współczesnej sztuki wojennej, MON, Warszawa 1973 r., s. 264-265.

2/ Tamże, s. 311; B. Chocha, Rozważania o taktyce, MON, Warszawa 1982 r., s. 171.

dość istotne znaczenie z psychologicznego punktu widzenia. Najczęściej bowiem ruch wojsk do tyłu zwykliśmy utożsamiać z paniką, bezładem i dezorganizacją wszelkich planów, a w określonej sytuacji jest to najlepsze i najbardziej skuteczne wyjście z trudnego położenia.

Doceniając istotną rolę działań opóźniających na współczesnym i przyszłym polu walki autor opracował niniejszy skrypt. Opracowanie tego tematu wychodzi także naprzeciw problemom teorii i praktyki szkolenia wojsk, a zwłaszcza w zakresie doskonalenia różnych rodzajów działań bojowych w walce z silnym i dysponującym nowoczesnym sprzętem nieprzyjacielem.

Skrypt jest też próbą spopularyzowania działań opóźniających, których niewłaściwa organizacja i przebieg może zakończyć się jeszcze gorszymi skutkami niż złe natarcie. Wzbogaca on literaturę przedmiotu, którą w tym temacie jest skąpa.

Treść opracowania zawężono do przedstawienia ogólnych planów /koncepcji/ prowadzenia działań opóźniających w zależności od warunków i celów ich organizacji w najbardziej reprezentatywnych przypadkach. Inne, nie przedstawione, są szczególną odmianą lub kombinacją rozpatrywanych przypadków. Podobnie postąpiono przedstawiając tylko cechy szczególne w pracy dowódcy oraz sztabu pułku i dywizji podczas organizacji działań opóźniających.

Skrypt przeznaczony, przede wszystkim, dla słuchaczy grup ogólnowojskowych Akademii Sztabu Generalnego WP. Stanowi próbę kompleksowego przedstawienia pogłębionej wiedzy z zakresu organizacji i prowadzenia działań opóźniających. Ma ono charakter teoretyczny ale należy mieć nadzieję, że tak opracowany skrypt choć w części wypełni lukę w przedmiocie działań traktujących o ruchu wojsk do tyłu i będzie wykorzystany w procesie studiów akademickich.

1. CHARAKTER WSPÓŁCZESNYCH DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH

Na podstawie znajomości ogólnych zasad organizacji i prowadzenia działań opóźniających w przeszłości oraz kierunków dokonywających się zmian w walce można określić współczesny charakter tych działań.

1.1. Pojęcie i istota współczesnych działań opóźniających

Ogólne zasady działań bojowych wypracowane w okresie drugiej wojny światowej stały się podstawą szkolenia wojsk i sztabów po jej zakończeniu. Za podstawowy rodzaj obrony przyjęto obronę pozycyjną /stałą/. Początkowo w naszych regulaminach walki i instrukcjach obok obrony stałej uwzględniano możliwość prowadzenia obrony ruchowej, a w niej i działań

opóźniających. W późniejszym jednak czasie zrezygnowano z tego podziału^{1/}.

Od lat sześćdziesiątych prowadzenie działań opóźniających zawęży się do pasa przesłaniania i walk prowadzonych przez ariergardy podczas działań odwrotowych.

Obecnie, w teoretycznych rozważaniach nad wizją przyszłego pola walki dostrzega się możliwość prowadzenia działań opóźniających na niektórych kierunkach, w określonej sytuacji operacyjno-taktycznej i w różnego rodzaju działaniach bojowych. Wymienia się je jako jedną z form manewrowego prowadzenia walki obronnej, zwłaszcza w głębi operacyjnej.

Kolejnym dowodem dostrzegania możliwości znacznie szerszego prowadzenia tego rodzaju działań jest fakt zaliczania ich do działań uzupełniających oraz ewolucja ich definicji.

Według Małej Encyklopedii Wojskowej /MEW/ działania opóźniające są to: "Walki prowadzone w czasie manewru odwrotowego, a niekiedy w obronie mające na celu:

- uzyskania czasu potrzebnego wyższemu dowódcy na podciągnięcie sił i środków do wykonania zwrotu zaczepnego lub przejścia do obrony na nowej rubieży;

- umożliwienia zorganizowanego wyprowadzenia sił głównych z walki dla użycia ich w innym czasie i miejscu, bardziej dogodnym dla sił własnych"^{2/}.

Z kolei Leksykon Wiedzy Wojskowej podaje, że: "Działania opóźniające to szereg walk, bitew i szeroko stosowany manewr zmuszający siły główne nieprzyjaciela prowadzącego natarcie do rozwinięcia się przed rubieżami opóźniania /doraźnie zorganizowanymi pozycjami obrony/. Stanowią one najbardziej aktywną formę odwrotu"^{3/}.

Porównując podane definicje zawarte w publikacjach encyklopedycznych MON dość wyraźnie widać występujące w nich różnice. Pełniejszą okazuje się definicja zawarta w MEW, ponieważ zasadniczym celem rozpatrywanych działań jest przede wszystkim opóźnianie posuwania się nieprzyjaciela, zmniejszanie jego tempa natarcia i zadanie mu jak największych strat, a tym samym dokonanie zmiany niekorzystnego stosunku sił oraz wygranie na czasie kosztem stopniowej utraty terenu dla zorganizowania skutecznej obrony w głębi lub ponownego przejścia do działań zaczepnych. Działania opóźniające są zatem specyficznym, uzupełniającym rodzajem działań bojowych, których celem jest dezorganizowa-

1/ R. Dziubanow, Obrona w czasach najnowszych, MON, Warszawa 1961 r., s.43.

2/ MEW, t. 1, s. 363.

3/ Leksykon Wiedzy Wojskowej, MON, Warszawa 1979 r., s. 103.

nie i opóźnianie natarcia przeciwnika, a przez to zyskanie na czasie dla umożliwienia własnym siłom głównym zorganizowanie skutecznych działań.

Radziecka Encyklopedia Wojskowa stwierdza, że: "Działania opóźniające to szereg kolejnych walk na zawczasu wyznaczonych pozycjach /rubieżach/ opóźnienia prowadzonych w celu zatrzymania natarcia nieprzyjaciela, osłabienia jego siły i zadania mu znacznych strat"^{4/}.

Z przytoczonych definicji wynika, że wszędzie tam, gdzie jedna z walczących stron zdoła uzyskać zdecydowaną przewagę i rozwija w dużym tempie natarcie, druga zmuszona jest prowadzić działania opóźniające. Tego rodzaju działania mogą być jednak zamierzone lub wymuszone, co potwierdzają doświadczenia wojenne, a drugiej wojny światowej w szczególności.

Zamierzone działania opóźniające są to działania uprzednio zorganizowane - wcześniej zaplanowane, mające na celu wciągnięcie głównego zgrupowania uderzeniowego nieprzyjaciela w teren /obszar/ kanalizujący jego ruch i manewr. Następnie, w zależności od sytuacji, rozbicie ich zdecydowanym zwrotem zaczepnym lub ostateczne załamanie jego natarcia na wcześniej zaplanowanej /dogodnej/ rubieży obronnej.

Wymuszone działania opóźniające są prowadzone w przypadku niepomyślnej sytuacji naszych wojsk, jak np. po wyczerpaniu możliwości kontynuowania walki na aktualnie zajmowanych rubieżach obronnych. Najczęściej są one organizowane w warunkach bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem. Ich cechą charakterystyczną jest ścisłe połączenie ognia i manewru z ogólnym ruchem wojsk do tyłu ale przy znacznie większym /silniejszym/ oddziaływaniu nacierającego niż w przypadku zamierzonych działań opóźniających.

Analiza przytoczonych definicji, wnioski z doświadczeń wojennych pozwalają rozpatrywane działania zdefiniować jako:

"Działania prowadzone w warunkach zdecydowanej przewagi nieprzyjaciela, w celu zyskania na czasie, kosztem stopniowej utraty terenu, przy zadawaniu nacierającemu maksymalnie dużych strat i dezorganizacji jego ruchu poprzez stawianie mu oporu na kolejnych rubieżach, bez wdawania się z nim w przewlekłe walki, nazywamy działaniami opóźniającymi. Będąc działaniami uzupełniającymi są podporządkowane innemu rodzajowi działań bojowych i obejmują: walki obronne prowadzone w ograniczonym czasie, na doraźnie zorganizowanych pozycjach opóźnienia; zwroty zaczepne, naj-

4/ Sowietskaja Wojennaja Encyklopedia, Moskwa 1979 r., t. 7, s. 275

częściej prowadzone z ograniczonym celem; wyjście z walki i przejście do obrony kolejnej pozycji opóźniania".

Z dotychczas przedstawionej analizy działań opóźniających wynika ich istota, która sprowadza się do tego, że są to działania, w czasie których, wojska nie wdając się w przewlekłe walki opuszczają zajmowany teren /obszar/, stawiając nacierającemu opór na kolejnych pozycjach opóźniania. Unikając rozstrzygających starć powstrzymują ruch nieprzyjaciela, przez co niewielkie zdobycze terenowe okupuje on niewspółmiernie dużymi stratami. Jest to walka "słabszego" przeciw silniejszemu, podczas której ten pierwszy poprzez umiejętną obronę na kolejnych pozycjach, przy wykorzystaniu posiadanych sił i środków nie dopuszcza do osiągnięcia zakładanych celów przez silniejszego. Działania te pozwalają niewielkimi siłami, na stosunkowo dużym obszarze prowadzić wysoce manewrową walkę obronną, co umożliwia siłom głównym realizowanie innych celów, podporządkowanych zamiarowi wyższego przełożonego.

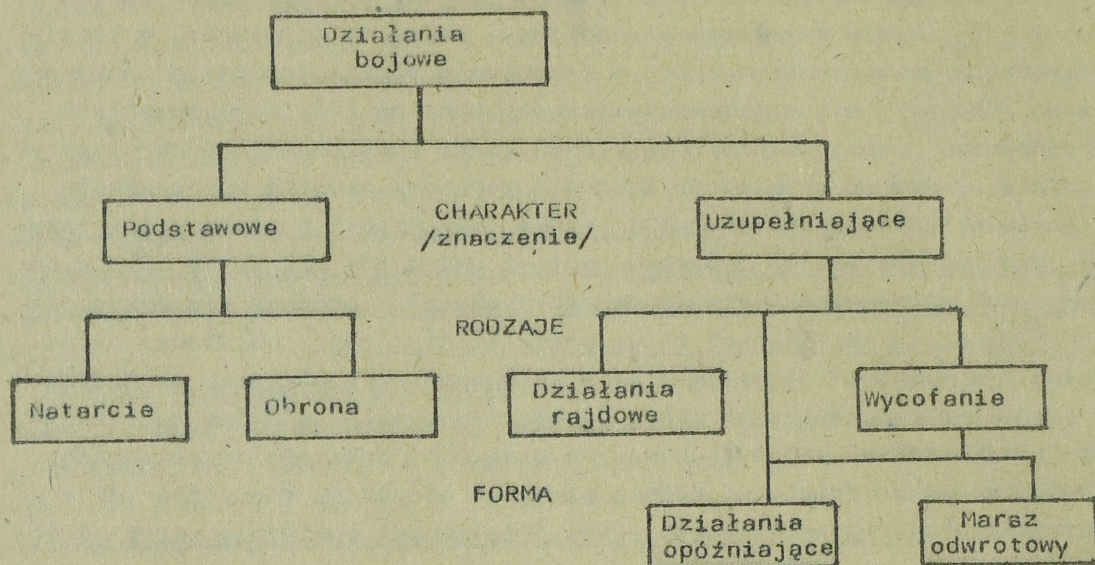
Rozpatrywane działania różnią się więc od obrony specyfiką ich prowadzenia. Zasadnicze różnice między działaniami opóźniającymi a obronnymi polegają na tym, że:

- unika się rozstrzygających walk;
- pozycje obronne /opóźniania/ organizuje się w celu zatrzymania nieprzyjaciela na określony czas;
- kontrataki na ogół wykonywane są w celu umożliwienia oderwania się wojsk własnych od nieprzyjaciela i wycofania się na kolejną pozycję;
- większość środków ogniowych rozmieszcza się na przednim skraju;
- wojskom przydziela się szersze pasy działania.

1.2. Rola i miejsce działań opóźniających w walce /operacji/

W warunkach współczesnego oraz przyszłego pola walki działania opóźniające mogą być prowadzone w różnych sytuacjach taktycznych /taktyczno-operacyjnych/. Mogą to być działania zamierzone lub też wymuszone, organizowane w styczności z nieprzyjacielem, jak również w wypadku jej braku. Zawsze jednak, ze względu na warunki i sposób ich organizacji, będą to działania uzupełniające - podporządkowane innemu rodzajowi działań bojowych. Ich miejsce w ogólnej klasyfikacji działań bojowych przedstawia rysunek 1^{5/}.

5/ Por. Ogólnowojskowe Vademecum Taktyczne, ASG WP, Warszawa 1981 r., s. 8.

Rys. 1. Klasyfikacja działań bojowych

W obronie działania opóźniające mogą być prowadzone szczególnie podczas organizacji pasa przesłaniania. Również w przypadku pozycji przedniej działania te będą prowadzić pododdziały przeznaczone /wydzielone/ do jej organizacji. W wielu rozważaniach nad wizją przyszłego pola walki, tego typu działania dostrzega się też jako formę obrony odpowiadającą wybitnie manewrowemu charakterowi działań^{6/}.

Rola sił wydzielonych do prowadzenia działań opóźniających w pasie przesłaniania i na pozycji przedniej jest zbliżona. Cel działania tych sił generalnie rzecz biorąc sprowadza się do: opóźnienia i osłabienia natarcia nieprzyjaciela przed przednim skrajem obrony, rozpoznania jego sił i kierunków działań oraz zmuszenie go do wcześniejszego rozwinięcia sił głównych. Tym samym powinno nastąpić dezorganizowanie przyjętego planu natarcia nieprzyjaciela i wprowadzenie go w błąd, co do rzeczywistego przebiegu obrony wojsk własnych, które zyskują dodatkowy czas na jej organizację.

Zasady działania nieprzyjaciela zakładające m.in. potęgowanie natarcia na tych kierunkach, gdzie uzyskuje się największe powodzenie mogą być także wykorzystane w interesie prowadzonej obrony. Celowe/za-

6/ Por. B. Kołodziejczak, Co będzie justro? MON, Warszawa 1976 r., s. 181.

mierzono/ oddanie części bronionego terenu działaniami opóźniającymi umożliwi wprowadzenie^{7/} nieprzyjaciela we wcześniej przygotowany rejon /worek ogniowy/.

Po wyczerpaniu wszystkich możliwości dalszego prowadzenia obrony na aktualnie zajmowanych rubieżach lub w wyniku wytworzenia się sytuacji grożącej okrążeniem pułk /dywizja/, za zgodą przełożonego może rozpocząć wycofanie. W zależności od warunków pola walki może ono odbywać się w formie działań opóźniających lub marszu odwrotowego^{8/}. Zasadnicza różnica w obydwu formach wycofania wyraża się w ilości sił zaangażowanych do bezpośredniego opóźnienia natarcia nieprzyjaciela. W pierwszym przypadku zadanie to realizuje podstawowa część wycofujących się wojsk. W formie marszu odwrotowego siły główne prowadzą działania opóźniające w początkowym etapie wycofania, to jest podczas wychodzenia z walki, a następnie prowadzą je tylko wydzielone siły, wchodzące w skład ariergard, a niekiedy i oddziałów bocznych. Bez względu jednak na przyjętą formę wycofania rola sił wydzielonych do prowadzenia działań opóźniających sprowadza się do stworzenia warunków do przeprowadzenia tego trudnego manewru^{9/}.

Na skutek niepomysłnego przebiegu działań bojowych pułk /dywizja/ może zostać okrążona. W tej sytuacji działanie opóźniające mogą być prowadzone podczas walki w okrążeniu przez pododdziały organizujące pozycję przednią lub pozycję ubezpieczeń bojowych. Tego typu działania będą także prowadzone w trakcie wychodzenia z okrążenia. W tej sytuacji pododdziały osłony, po zabezpieczeniu wyjścia wojsk z rejonu okrążenia, wycofują się działaniami opóźniającymi.

Również w przypadku niepomysłnego przebiegu kontrataku pułk /dywizja/ będzie zmuszony częścią wojsk przejść do działań opóźniających dążąc do wyprowadzenia sił i skrócenia linii frontu, a tym samym przeciwstawienia nieprzyjacielowi znacznie silniejszej obrony na dogodnej rubieży położonej w głębi pasa działań. W tej sytuacji walka wydzielonych sił jest podobna do działania pododdziałów osłony podczas wychodzenia z okrążenia.

We współczesnych warunkach osłona operacyjnego rozwinięcia wojsk, a głównie osłona rejonów wyjściowych ma szczególne znaczenie, na co zwracano uwagę w przeprowadzanych ostatnio ćwiczeniach. Problem ten m.in. eksponowano w początkowych etapach ćwiczenia TARCZA-76, ZACHÓD-77,81.

7/ W publikacjach najczęściej używa się określenia wciąganie. Uważam, że wprowadzanie jest terminem właściwszym, bardziej odpowiadającym sposobowi działania wojsk. Por. Słownik poprawnej polszczyzny PWN pod red. W. Doroszewskiego, Warszawa 1973 r., s. 884.

8/ Por. MEW, t. 3, s. 571.

9/ Por. Sowietskaja wojennaja Encyklopedyja, t. 6, s. 173.

LATO-78, SOJUZ-81,83. W ramach realizacji tego zadania pierwszorazowe dywizje przechodząc do obrony w pobliżu granicy państwowej^{10/} oraz wydzielając niezbędne siły i środki /przeważnie po wzmocnionym pułku/ stwarzały warunki do organizacji przygranicznego pasa przesłaniania i zabezpieczały operacyjne rozwinięcie oraz przegrupowanie wojsk.

Przedstawione powyżej sytuacje potwierdzają wcześniej sformułowaną tezę mówiącą o tym, że działania opóźniające mogą być organizowane i prowadzone we wszystkich rodzajach działań bojowych. Przytoczone sytuacje świadczą także i o tym, że przejście do tego typu działań niejednokrotnie wiąże się z ryzykiem, które będzie tym mniejsze im więcej będziemy posiadać wiadomości o nieprzyjacielu, a w tym i o prawdopodobnym zamiarze jego działania.

1.3. Cechy charakterystyczne działań opóźniających

Działania opóźniające będąc działaniami uzupełniającymi posiadają wiele dla nich cech charakterystycznych. Cechy te wynikają z celu jaki strona prowadząca te działania zamierza osiągnąć, którym niezależnie od szczebla na jakim są prowadzone może być:

- zadanie nieprzyjacielowi maksymalnie dużych strat;
- uzyskanie czasu niezbędnego dla zorganizowania walki przez siły główne kosztem stopniowej utraty terenu;
- osłona wyjścia sił głównych spod uderzenia silniejszego nieprzyjaciela;
- wprowadzenie nieprzyjaciela w niekorzystne dla niego położenie.

Do prowadzenia działań opóźniających wyznacza się pułkowi i dywizji pasu działań o stosunkowo dużej szerokości /średnio 1,5-2 raza większe niż w obronie/. W wypadku prowadzenia tych działań przez doraźnie stworzony element ugrupowania bojowego jakim może być oddział opóźniania, w celu maksymalnego wykorzystania posiadanych przez niego sił i środków oraz stworzenia większej swobody /samodzielności/ działania korzystniej jest wyznaczać /określać/ tylko kierunek jego działania z podaniem pewnych ograniczeń czasowych.

Kolejną cechą charakterystyczną walk prowadzonych podczas działań opóźniających jest zadawanie nieprzyjacielowi dotkliwych strat, ale bez wdawania się z nim w przewlekłe walki na jednej tylko rubieży. Nacierający straty ponosi stopniowo poprzez walki na kolejnych rubieżach nie mogąc zrealizować zakładanych celów. Ciągłe oddziaływanie na nieprzyjaciela poprzez zaskakujące i zmasowane uderzenia ogniem podstawo-

10/ Przypadek ten w warunkach naszego kraju praktycznie nie ma miejsca.

wych środków ogniowych oraz często wykonywane kontrataki /nawet z ograniczonym celem/ oprócz wymiernych strat powstrzymują na pewien czas natarcie, przez co stworzone zostają również warunki odejścia na kolejną rubież opóźniania - do obrony w nowym rejonie.

Rozpatrywane działania charakteryzują się także dużą manewrowością, dlatego do ich prowadzenia najbardziej nadają się wojska pancerne lub zmechanizowane, ale wyposażone w bojowe wozy piechoty. Ogólnie można stwierdzić, że siły wydzielone do prowadzenia działań opóźniających pod względem manewrowości nie powinny ustępować stronie przeciwnej /nacierającej/.

Podczas prowadzenia tego rodzaju działań wojska, w zależności od sytuacji, bronia się, wycofują lub niespodziewanie kontratakują. Manewr i ogień w ścisłym powiązaniu z terenem oraz zaporami inżynieryjnymi zabezpieczają walczące pododdziały przed okrążeniem i rozbięciem przez przeważające siły nieprzyjaciela.

Przejście pododdziałów prowadzących działania opóźniające z jednej pozycji opóźniania na kolejną /położoną w głębi/, wcześniej wybraną odbywa się w zależności od zaistniałej sytuacji bojowej bez względu na porę dnia oraz warunki widoczności.

Ogień, dobrze zaplanowany i elastycznie realizowany jest najskuteczniejszym środkiem do zadawania nieprzyjacielowi stopniowych strat. Pozwala na rażenie go już podczas marszu do rubieży ataku /przed pierwszą rubieżą opóźniania/, a niejednokrotnie może przesunąć /opóźnić/ czas jego rozpoczęcia przy jednoczesnym zmniejszeniu siły uderzeniowej. Oprócz tego ogień umożliwia oderwanie się od nieprzyjaciela i wykonanie manewru, a także przygotowuje i wspiera zwroty zaczepne. Ponadto dozoruje się nim oraz zagradza luki i otwarte skrzydła w ugrupowaniu wojsk własnych.

Zapory inżynieryjne, bronione ogniem, w ścisłym powiązaniu z terenem i przyjętym planem walki a organizowane na kierunkach dogodnych do natarcia, skrzydłach i w lukach nie tylko utrudniają nieprzyjacielowi prowadzenie działań zaczepnych, ale także nie pozwalają zastosować mu innych form manewru niż uderzenie czołowe. Dużego znaczenia nabierają również różnego rodzaju zapory i niszczenia, które organizowane między pozycjami opóźniania hamują tempo posuwania się nieprzyjaciela, uniemożliwiając mu tym samym przejście do pościgu po pokonaniu danej linii oporu. Ogólnie można stwierdzić, że żadne inne działania nie charakteryzują się tak dużą możliwością stosowania różnorodnych zapór inżynieryjnych jak działania opóźniające - działania prowadzone w sposób wybitnie manewrowy.

Charakterystycznym dla działań opóźniających jest rozmieszczenie drugiego rzutu lub odwodu /odwodów/. Odmienność ta polega na tym, że na ogół rozmieszcza się go w większej odległości od przedniego skraju niż w obronie. Zamiast jednego, silnego rzutu lepiej jest tworzyć dwa-trzy odwody ogólnowojskowe do działań na poszczególnych kierunkach. Wynika to przede wszystkim ze znacznie szerszego pasa działań oraz z konieczności posiadania sił do szybkiego przeciwdziałania niekorzystnym zjawiskom pole walki.

Kontrataki w działaniach opóźniających należy wykonywać we wszystkich sytuacjach, w których nieprzyjaciel może być skutecznie zwalczany, a jednocześnie spodziewane są małe /niskie/ straty własne. Z reguły wykonywane są one na czołowe pododdziały /oddziały/ w celu zadania im znacznych strat, a przez to zatrzymanie na pewien czas ich natarcia dla ułatwienia lub umożliwienia oderwania się wojsk własnych i wyjścia z walki.

Pewne cechy charakterystyczne występują w pracy dowódcy i sztabu podczas organizacji i prowadzenia działań opóźniających^{11/}. W tych wysoce manewrowych działaniach, przy szybko zmieniającej się sytuacji decyduje szybkość w podejmowaniu decyzji, niejednokrotnie przy braku pełnych danych. Dużego znaczenia nabiera znajomość sposobu prowadzenia /rozegrania/ walki przez wszystkich żołnierzy, oczywiście odpowiednio do zajmowanego stanowiska. Prostota sygnałów dowodzenia i ich znajomość przez wszystkich, a osoby funkcyjne w szczególności, ułatwia dowodzenie oraz realizację celów prowadzonych działań nawet i przez pododdziały walczące na odosobnionych kierunkach oraz w warunkach silnego oddziaływania środkami wojny radioelektronicznej. Ponadto dowódcy prowadząc tego typu działania powinni posiadać znacznie większą samodzielność, co w znacznym stopniu wpłynie na aktywność prowadzonych przez nich walk.

W wypadku prowadzenia działań z użyciem broni jądrowej z reguły będzie ona wykorzystywana do pojedynczych uderzeń^{12/}. Głównymi celami tych uderzeń najczęściej będą ważne punkty terenowe, takie jak: ciążniny, przejścia, węzły dróg, przeprawy itp. wraz ze znajdującymi się tam elementami ugrupowania bojowego nieprzyjaciela. Poprzez wykonanie uderzeń na tego typu obiekty terenowe nacierający poniesie określone straty oraz zostanie zmuszony do czasowego zaniechania działań na tym kierunku lub też do zmiany dotychczasowego. Z kolei wojska prowadzące działania opóźniające nie są tak opłaczalnymi celami dla uderzeń broni masowego rażenia nieprzyjaciela, ale on sam będzie zmuszony przez naszą działalność do

11/ Cechy szczególne w pracy dowódcy i sztabu podczas organizacji i prowadzenia działań opóźniających są tematem kolejnego rozdziału.
12/ K. Nożko, wyd. cyt., s. 314.

grupowania ewych sił, które mogą być obiektami uderzeń jądrowych.

Na podstawie przedstawionych cech widać ścisłą współzależność działań opóźniających z działaniami prowadzonymi przez siły główne, w interesie których tego rodzaju działania są prowadzone, z którymi są nierozzerwalnie związane i wzajemnie się warunkują. Od skuteczności i efektywności opóźniania natarcia nieprzyjaciela zależy nie tylko późniejszy przebieg działań bojowych, ale także zdolność pułku i dywizji do dalszych /kolejnych/ działań.

II. ROLA TERENU W DZIAŁANIACH OPÓŹNIAJĄCYCH ORAZ ICH CZASOWO-PRZESTRZENNE UWARUNKOWANIA

Umiejętne wykorzystanie taktycznych właściwości terenu ma znaczący wpływ nie tylko na sferę organizacyjną działań opóźniających, ale także na ich prowadzenie. Wpływa on na wybór i przebieg poszczególnych pozycji opóźniania, przewidywany manewr między nimi oraz czas walki na nich.

2.1. Znaczenie terenu w działaniach opóźniających

Umiejętne wykorzystanie terenu w działaniach bojowych oraz dostosowanie do jego charakteru taktyki działania wojsk jest podstawowym i historycznym wymogiem sztuki wojennej. Od warunków terenowych w pasie /na kierunku/ działań opóźniających uzależniony jest przebieg rubieży i pozycji opóźniania, ich ilość oraz odległości między nimi. One też wpływają na treść zadań bojowych. Podczas walki "silniejszego" ze "słabszym" /pozornie lub rzeczywiście/ teren w znacznym stopniu powinien zrekompensować słabość sił opóźniających, a ponadto stawiać nacierającego nieprzyjaciela w możliwie niekorzystnym dla niego położeniu. Dlatego też pozycje opóźniania powinny być organizowane w oparciu o naturalne przeszkody terenowe, takie jak: rzeki^{1/}, wzgórza, kompleksy leśne, miejscowości itp.

Wymienione przeszkody terenowe staną się dogodnymi do obrony dopiero wtedy gdy zostaną umiejętnie połączone z rzeźbą terenu, umożliwiając prowadzenie ognia, a zwłaszcza z środków przeciwpancernych, na dużą odległość. Najdogodniejsze do obrony organizowanej w działaniach opóźniających /w ograniczonym czasie/ są więc rubieże, na których teren po stronie nieprzyjaciela jest otwarty, natomiast po własnej w miarę dominujący.

1/ Szerzej na temat ważności przeszkód wodnych w działaniach opóźniających patrz: Wojennyj Wiestnik, nr 10, 1971 r., s. 7-16.

Właściwe wykorzystanie przeszkód terenowych, stref /rejonów/ zniszczeń i pożarów, obszarów które mogą zostać zatopione itp. wpłynie na ograniczenie ruchu nacierającego. Znajdując się po stronie nieprzyjaciela kanalizują jego ruch, wzdłuż łatwych do przewidzenia kierunków. Utrudniają także manewr z jednego kierunku na drugi oraz rozcinają lub zmuszają do zagęszczania ugrupowania bojowego.

Jednocześnie takie warunki terenowe pozwalają skutecznie opóźnić natarcie nieprzyjaciela i zadawać mu znaczne straty nawet niewielkimi siłami. Umożliwiają likwidację jego prób włamania się w głąb ugrupowania bojowego pułku /dywizji/ i przejścia do pościgu.

Teren kanalizując ruch nieprzyjaciela pozwala także zasadnicze siły skupiać na jego kierunkach głównych uderzeń. Są również warunki do wykonywania zaskakujących /niespodziewanych/ uderzeń w skrzydła nacierających wojsk, nawet niewielkimi siłami. Oprócz tego zapory inżynieryjne na stosunkowo długi czas powstrzymują ruch pododdziałów nieprzyjaciela, tym bardziej, że nie ma on możliwości ich obejścia.

Z kolei pokonywanie przez nacierającego naturalnych przeszkód terenowych, pod ogniem obrońcy, w groźny sposób zwiększa efektywność działań tego drugiego. To wraz z posiadaną przewagą w ruchliwości rekompensuje słabość wojsk prowadzących działania opóźniające.

Ogólnie można stwierdzić, że warunki terenowe na poszczególnych pozycjach /rubieżach/ opóźniania powinny:

- stwarzać dogodny warunki do prowadzenia ognia, szczególnie przeciwpancernego;
- posiadać na przedpolu liczne, naturalne przeszkody ułatwiające zorganizowanie systemu zapór inżynieryjnych i wykonywanie uderzeń ognio-
wych;
- umożliwić organizację obrony w ograniczonym czasie;
- stwarzać dogodny warunki do maskowania i manewru;
- sprzyjać skrytemu wycofaniu wojsk;
- utrudniać nacierającemu prowadzenie obserwacji oraz organizowanie i rozwijanie się do natarcia.

Takie warunki terenowe zmuszają równocześnie wojska pułku /dywizji/ do:

- prowadzenia dokładnego rozpoznania zarówno nieprzyjaciela jak również i terenu;
- zwrócenia szczególnej uwagi na organizację współdziałania i zabezpieczenia działań;
- elastycznego kierowania ogniem.

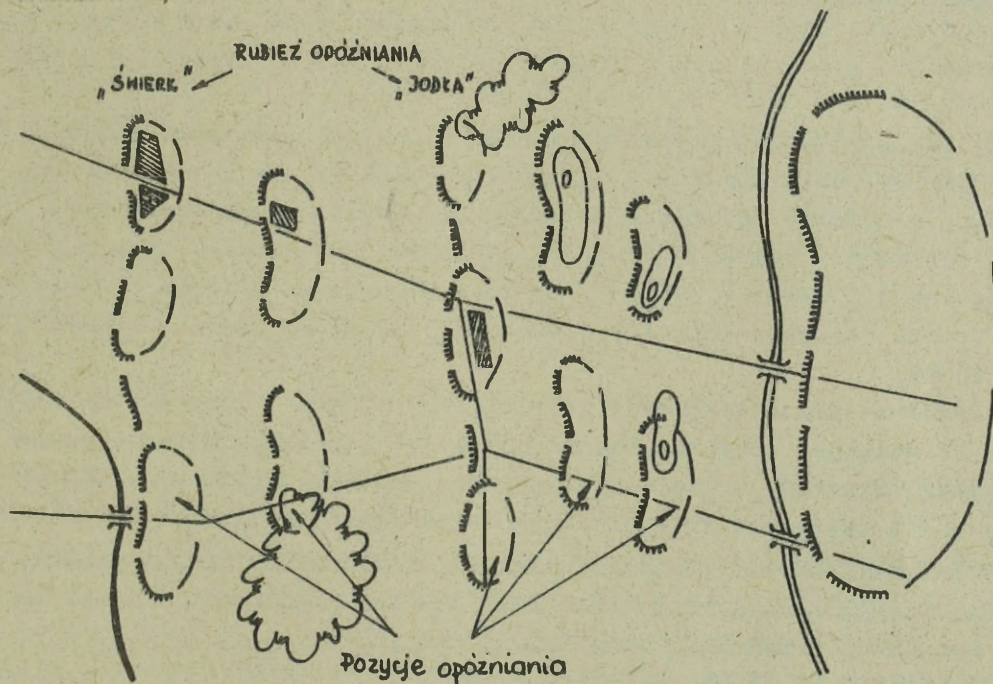
W zależności od ilości sił i środków wydzielonych do prowadzenia działań opóźniających oraz ich miejsca i roli w działaniach szczebla

nadrzędnego organizuje się szereg rubieży obronnych, na których podejmuje się walkę z nacierającym nieprzyjacielem.

2.2. Rubieże i pozycje opóźniania

Pułk /dywizja/ w ciągu doby walki, na kierunku /w pasie/ opóźniania może organizować do kilku rubieży opóźniania^{2/}. Powyższe stwierdzenie nie odnosi się do pasa przesłaniania, w którym organizuje się tylko pozycje opóźniania.

Na każdej rubieży opóźniania mogą być zorganizowane 1-3 pozycje, które stanowią batalionowe /kompanijne/ rejony opóźniania, nieregularnie rozmieszczone, na prawdopodobnych kierunkach natarcia nieprzyjaciela /rys. 2/. W sprzyjających warunkach terenowych poszczególne pozycje opóźniania są uzupełniane, a niekiedy nawet zastąpione, szeregiem oddzielnych punktów oporu i zasadzek oraz licznymi zaporami inżynieryjnymi.

Rys. 2. Rozmieszczenie rubieży i pozycji opóźniania /wariant/

Z kolei rubież, w oparciu o którą pułk /dywizja/ dotychczas prowadzący działania opóźniające ostatecznie załamuje natarcie nieprzyjaciela

2/ W literaturze przedmiotu zwane często głównymi lub zasadniczymi rubieżami opóźniania.

ła określa się jako rubież ostateczną^{3/}, zwaną często także końcową rubieżą opóźnienia.

W przypadku znacznych odległości między poszczególnymi rubieżami opóźnienia, w celu krótkotrwałego zatrzymania natarcia nieprzyjaciela i niedopuszczenia by w ślad za wycofującymi się wojskami wdarł się on w ugrupowanie kolejnej rubieży opóźnienia organizuje się pośrednie pozycje opóźnienia. Tego typu pozycje mogą być organizowane przed przednim skrajem głównego pasa obrony. W tym wypadku oprócz wcześniej wymienionych celów ma ona wprowadzić nieprzyjaciela w błąd co do przebiegu przedniego skraju obrony sił głównych. Najczęściej jednak pośrednie pozycje opóźnienia mogą służyć do regulowania tempa odchodzenia w głąb wojsk prowadzących działania opóźniające.

Rubieże opóźnienia by mogły spełniać swe zadanie muszą zmuszać nieprzyjaciela do ciągłego przegrupowywania swych sił i środków oraz zmiany ugrupowania bojowego. Ponadto podstawowa masa artylerii do ognia pośredniego wspierając natarcie czołowych pododdziałów powinna przed przystąpieniem do ataku kolejnej rubieży, dokonać zmiany stanowisk ogniowych.

Uwzględniając rozmieszczenie rejonów stanowisk ogniowych haubic 155 mm /M-109/ oraz 203,2 mm /M-110/ i przyjmując, że środki te mogą prowadzić skuteczny ogień na 2/3 maksymalnej donośności otrzymujemy dolne /minimalne/ odległości między rubieżami opóźnienia. Odpowiednio wynoszą one 8.300 m i 7.300 m^{4/}, co odpowiada także wymogom obrony przed bronią masowego rażenia. Średnio odległość ta powinna wynosić około 10 km.

Prowadzenie przez nieprzyjaciela nieprzerwanych i uporczywych walk o kolejne pozycje /rubieże/ opóźnienia powoduje ciągłe wyhamowywanie tempa jego natarcia, które co pewien czas zostaje zatrzymane. Uniemożliwia mu to zastosowanie innej formy natarcia i przejście do pościgu. Stąd też skutecznymi działaniami opóźniającymi będą takie działania, w wyniku których tempo natarcia nieprzyjaciela będzie mniejsze od zakładanego przez niego w działaniach zaczepnych.

W zależności od formy natarcia, stosowanych środków rażenia i przynależności narodowej tempo natarcia wojsk głównych państw NATO wynosi od 20 do 50 km na dobę walki^{5/}. Skutecznym więc będzie takie opóźnia-

3/ Regulamin Walki Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych PRL, część I /projekt/, GZSzBoj. 1983 r., § 490, s. 365.

4/ Kompendium Sił Zbrojnych Państw NATO, 1983 r., s. 154.

5/ Tamże, s. 120

Szerzej na ten temat: związki taktyczne i operacyjne w działaniach zaczepnych /wg poglądów Stanów Zjednoczonych, RFN, W. Brytanii/, Szt.Gen., Warszawa, 1980 r.

nie, które uniemożliwi nieprzyjacielowi prowadzenie natarcia z tempem jakie mógłby on osiągnąć w danych warunkach. Generalnie rzecz ujmując powinno ono, poprzez przeciwdziałanie pułku /dywizji/, być zmniejszone do 30-40 km/dobę walki. Jednocześnie straty nacierającego powinny być niewspółmiernie wysokie do osiągniętych przez niego korzyści. Przedstawiona norma jest niejako górną /dopuszczalną/, której obniżenie świadczyć będzie o jeszcze większej efektywności prowadzonych działań opóźniających.

W zależności od warunków terenowych i wymogów atomowego pola walki odległość pomiędzy poszczególnymi rubieżami opóźnienia może wynosić 10 i więcej kilometrów, przy czym dolna wielkość umożliwia zorganizowanie tylko jednej pozycji opóźnienia. W przypadku większej ilości pozycji odległość między kolejnymi rubieżami opóźnienia może wynosić do 20 km. W tej sytuacji w pasie opóźnienia pułku /dywizji/ w ciągu doby walki można zorganizować 2-3 rubieże opóźnienia, z tym że kolejna będzie już końcową rubieżą opóźnienia lub przednim skrajem obrony innego zgrupowania bojowego.

Pass działań opóźniających głębokości 30 km teoretycznie umożliwia organizację 3 rubieży opóźnienia przy odległościach między nimi po 10 km. Z uwagi jednak na pewnego rodzaju schematyzm prowadzenia działań, będący konsekwencją regularnego rozmieszczenia rubieży, rozwiązanie takie nie powinno być stosowane. Korzystniejszym będzie zorganizowanie 2 rubieży opóźnienia, co w pełni pozwoli wykorzystać taktyczne właściwości terenu.

2.3. Czasowe uwarunkowania działań opóźniających

Czas walki T_w pododdziału /pułku, dywizji/ na pozycji /rubieży/ opóźnienia nie może być dowolny. Musi on być na tyle długi, aby przynajmniej umożliwiał kolejnym siłom zajęcie następnego rejonu opóźnienia i zorganizowanie systemu ognia, a niekiedy i uzupełnienie środków materiałowych. Powinien być więc zachowany stosunek

$$T_w \geq T_m + T_o \quad \text{gdzie:}$$

T_m - czas manewru, to jest czas niezbędny na pokonanie przez dane zgrupowanie wojsk odległości do kolejnego rejonu opóźnienia przez nie zorganizowanego;

T_o - czas potrzebny na organizację kolejnej pozycji /rubieży/ opóźnienia.

Z kolei czas walki w danym rejonie opóźnienia jest równy ilorazowi głębokości prowadzonych działań /d/ przez zakładane /przewidywane/ tempo natarcia nieprzyjaciela V_n , co można przedstawić jako:

$$T_w = \frac{d}{V_n}$$

Skoro czas walki między kolejnymi pozycjami /rubieżami/ opóźnienia nie może być mniejszy od sumy $T_m + T_o$, to oznacza, że jest on ściśle uzależniony od prędkości /tempa/ manewru /marszu/ oraz niezbędnego czasu na organizację systemu ognia, który wynosi dla^{6/}:

- kp: 50 /60/ minut;
- kcz: 40 /50/ minut;
- bp: 90/105/ minut;
- bcz: 70/80/ minut;
- pz: 150/180/ minut;
- pcz: 120/150/ minut;
- DZ /DPanc/: 5-6 godzin.

Dla wojsk działających na czołgach i BWP w terenie niezbyt pociętym średnia prędkość manewru w warunkach dziennych wynosi 10 km/godz., a w nocy jest ona o 1/3-1/4 mniejsza.

Na podstawie powyższych wielkości można określić niezbędny czas walki T_w w określonym rejonie opóźnienia. W zależności od odległości między poszczególnymi pozycjami /rubieżami/ czas ten w warunkach dziennych^{7/} wyniesie dla:

- kcz /kp/: około 1,5 godziny;
- bp: 2 - 2,5 godziny;
- bcz: 1,5 - 2 godziny;
- pz: 3,5 - 4 godziny;
- pcz: 3 - 4 godziny.

Powyżej przedstawione wielkości są jednak minimalnymi /dolnymi/, a należy dążyć do tego aby czas walki o pozycję /rubież/ opóźnienia i przestrzeń między nimi był jak najdłuższy i zachodził stosunek:

$$T_w > T_m + T_o$$

Uzyskany w ten sposób "dodatkowy" czas wykorzystają siły kolejnego zgrupowania nie tylko na organizację systemu ognia, ale również na wykonanie niezbędnych prac inżynierskich. Tym samym wzrosną ich możliwości i zapewne wpłynie to na ponowne wydłużenie czasu walki.

Uwzględniając określone wielkości niezbędnego czasu walki dla różnych szczebli organizacyjnych i mając na uwadze wymóg związany z tem-

6/ W nawiasach dotyczy warunków nocnych. Normy te po uzgodnieniu z GZSzBoj. zawarte są w opracowanym przez ASG WP Biuletynie Informacyjnym nt.: Działania obronne dywizji.

7/ W warunkach nocnych średnio będzie on o 20-30% dłuższy.

pem natarcia nieprzyjaciela można opracować plan /model/ przebiegu działań opóźniających do sprawnego nimi kierowania. Na jego podstawie i ocenie możliwych strat można także wcześniej zaplanować np. uzupełnienie środków materiałowych lub też wzmocnienie danego zgrupowania.

Zgodnie z wcześniejszymi założeniami skuteczne opóźnianie natarcia nieprzyjaciela ma miejsce wtedy gdy jego dobowe możliwości nie przekroczą 30-40 km. W najczęściej przyjmowanych kalkulacjach taktyczno-operacyjnych efektywna /bezpośrednia/ walka w ciągu doby jest prowadzona przez 10 godzin. To z kolei pozwala stwierdzić, że "średnie" tempo natarcia nieprzyjaciela przy prowadzonych przez pułk /dywizję/ działaniach opóźniających powinno wynosić 3-4 km/godz.

Nacierający po wyparciu wojsk broniących pozycji opóźniania ma możliwość uzyskać większe tempo. Jednak organizowane zasadzki ogniowo-minerackie, minowania, niszczenia, zapory i zawały, uderzenia ogniowe /artylerię i lotnictwem/ itp. przedsięwzięcia wyhamują prędkość natarcia nieprzyjaciela. Przez zmuszenie go do ciągłej walki o każdą rubież terenową, o każdy obiekt i rejon znajdujący się na jego kierunku działania nie tylko nie uzyska on większego tempa, ale zostanie także zmęczony i poważnie osłabiony zanim przystąpi do rozstrzygających walk.

III. WŁAŚCIWOŚCI ORGANIZACJI DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH PUŁKU I DYWIZJI

Przedstawione w poprzednich rozdziałach warunki współczesnego pola walki, w których muszą być prowadzone działania opóźniające wraz z czasowo-przestrzennymi ich uwarunkowaniami są podstawą do dalszych rozważań nad organizacją tych działań w różnych sytuacjach.

3.1. Powzięcie decyzji

Analiza doświadczeń wojennych, a zwłaszcza drugiej wojny światowej i konfliktów lokalnych po jej zakończeniu dowodzą, że skuteczność wszelkich ruchów wojsk do tyłu, a w tym i działań opóźniających w dużej mierze zależą od sprawności dowodzenia. Mówią o tym, że wszędzie tam gdzie nie rozumiano potrzeby i celowości tego rodzaju działań następowało rozprężenie i wybuchała panika^{1/}.

Z wycofaniem i działaniami opóźniającymi, bez względu na warunki ich prowadzenia, w świadomości żołnierzy najczęściej rodzi się przekonanie o niepowodzeniu i słabości wojsk własnych^{2/}. Wzmaga to wrażenie stanu bezsilności i zagrożenia bezpieczeństwa. Należy więc zdawać

1/ Mjr dypl. B. Bidziński, O zwalczaniu paniki w odwrocie, MW, 1960 r., nr 9, s. 43.

2/ Tamże, s. 45; J. Bagramian, Takı był początek wojny, MON Warszawa 1972 r., s. 112 i 544; H. Jomini, Zarys sztuki wojennej, MON Warszawa 1966 r., s. 166.

sobie sprawę z konsekwencji jakie decyzja o działaniach opóźniających może wyrzucić na morale wojsk własnych i nieprzyjaciela. W żadnym wypadku nie można dopuścić do załamania ducha bojowego żołnierzy wskutek zachwiania lub utraty wiary w słuszność prowadzonej walki /przeprowadzanego manewru/, w celowość dalszego działania i możliwość poprawy położenia.

Na podstawie wcześniej przedstawionych warunków przechodzenia do działań opóźniających /por. 1.2./ wynika, że na ogół odbywa się to w szybko zmieniającej się sytuacji i przy braku ustabilizowanego położenia wojsk. Z reguły płytkie ugrupowanie oraz zaangażowanie w walce drugiego rzutu i odwodów czynią organizację, innych /odmiennych/ niż dotychczas, działań szczególnie trudną.

Najbardziej skomplikowane warunki organizacji tego rodzaju działań występują w początkowym etapie - podczas przechodzenia do nich w sposób wymuszony. Te już dostatecznie skomplikowane warunki mogą być jeszcze spotęgowane uderzeniami broni masowego rażenia i desantami powietrznymi nieprzyjaciela. W takiej sytuacji pułk /dywizja/ może jednocześnie prowadzić akcję ratunkową, odtwarzać zdolność bojową, odpierać uderzenia zgrupowań pancerno-zmechanizowanych nieprzyjaciela oraz zwalczać jego desanty przy deficycie informacji i czasu, a także w warunkach utrudnionego dowodzenia.

Metoda pracy dowódcy i sztabu zależy od konkretnej sytuacji taktycznej /taktyczno-operacyjnej/. Czas, charakter działań nieprzyjaciela oraz stan ukończenia, wyszkolenia i wyposażenia technicznego sztabu będą głównymi czynnikami wpływającymi na wybór określonej metody pracy. Przede wszystkim, z uwagi na ograniczony czas należy sądzić, że w przeważającej mierze będzie to metoda równoległego planowania. Metoda kolejnego planowania może być także stosowana, ale tylko w przypadku zamierzonych działań opóźniających, poprzedzonych okresem dłuższej stabilizacji frontu, co w warunkach przyszłego /wysokiego dynamicznego/ pola walki będzie zjawiskiem rzadko spotykanym.

Bez względu jednak, na przyjętą w sztabie pułku /dywizji/ metodę wypracowywania decyzji powinna ona zapewniać stałą gotowość wojsk do odparcia uderzeń nieprzyjaciela, a ponadto:

- maksymalnie ograniczyć czas podejmowania decyzji;
- umożliwiać organizację kolejnych pozycji /rubieży/ opóźniania;
- zapewnić współdziałanie i zabezpieczenie działań.

Podczas analizy zadania dowódca pułku /dywizji/ w pełni powinien zrozumieć cel i sposób działania przełożonego. Znając jego zamiar wie on również jakie siły i środki oraz jak ugrupowanie angażuje przełożony do tego by działania opóźniające zakończyły się powodzeniem. Ponadto musi

o sobie uzmysłowić jakie zadania będą wykonywać poszczególne elementy ugrupowania bojowego dywizji /armii/ by zrozumieć swoje miejsce i rolę w prowadzonych działaniach. W rezultacie przeprowadzonej analizy zadania dowódca powinien określić:

- rejon /rejon/ lub kierunek skupienia głównego wysiłku opóźniania;
- przypuszczalny skład zgrupowania nieprzyjaciela, z którym toczona będzie walka;
- orientacyjny czas prowadzenia walki na poszczególnych pozycjach /rubieżach/ opóźniania^{3/};
- elementy ugrupowania bojowego niezbędne do wykonania zadania^{4/};
- wpływ sąsiadów na prowadzenie działań;
- czynności, które natychmiast należy wykonać.

Wstępne zarządzenia bojowe w głównej mierze mają dotyczyć zmian w dotychczasowym ugrupowaniu i podziale sił oraz środków, a także miejsca i sposobu przygotowania się poszczególnych elementów ugrupowania pułku /dywizji/ do działań opóźniających. Dzięki takiej treści stworzą one realne warunki do równoległej pracy na kilku szczeblach dowodzenia, co pozwoli również skrócić czas organizacji działań, a to z kolei nie zostanie bez wpływu na skuteczność i efektywność późniejszej walki.

Po zapoznaniu się z opracowaną kalkulacją czasu i wniesieniu do niej ewentualnych poprawek dowódca wraz z wcześniej określoną grupą oficerów sztabu przystępuje do oceny sytuacji. Przy ograniczonym czasie na wypracowanie decyzji i organizację działań metoda wysłuchiwania pełnych meldunków oficerów sztabu jest nie do przyjęcia. W warunkach skrajnie ograniczonego czasu dowódca pułku /dywizji/ może dokonać oceny sytuacji osobiście lub przy współudziale szefa sztabu. Niekiedy dla uzyskania konkretnych odpowiedzi wyjaśniających rozpatrywany problem może zaangażować określonych oficerów sztabu - specjalistów w danej dziedzinie. Bez względu jednak na czas, na tym etapie wypracowywania decyzji, dowódca powinien uwagę koncentrować głównie na tych zagadnieniach, które wywierają decydujący wpływ na organizację i skuteczność działań opóźniających, a ich kolejność rozstrzygnięcia w każdym przypadku może być różna - narzuci ją konkretna sytuacja.

Uogólniając można stwierdzić, że od warunków przejścia do działań opóźniających przez pułk /dywizję/ zależy będzie nie tylko sam sposób przeprowadzenia oceny sytuacji, ale również i jej zakres.

Przy ocenie nieprzyjaciela rozpatruje się jego skład bojowy oraz mo-

3/ W przypadku gdy nie został on przez przełożonego określony.

4/ Rozumianego całościowo jak również w odniesieniu do walk na poszczególnych pozycjach /rubieżach/ opóźniania.

żliwości w obszarze interesującym dowódcę pułku /dywizji/. Z dużą wnikliwością należy oceniać skład i możliwości tego zgrupowania nieprzyjaciela, które już prowadzi lub w najbliższym czasie rozpocznie natarcie, a także prawdopodobny czas, sposób i cel działania tych sił oraz kierunek ich głównego uderzenia. Należy również rozpatrzyć możliwości i sposób stosowania środków rażenia, a głównie broni jądrowej, lotnictwa, artylerii. Trzeba uwzględnić także możliwość użycia przez nieprzyjaciela desantów powietrznych.

Na podstawie wniosków z oceny nieprzyjaciela dowódca pułku /dywizji/ powinien określić:

- czas, siły i kierunek /kierunki/ natarcia nieprzyjaciela;
- czas, sposób i obiekty uderzeń bronią masowego rażenia lotnictwem i artylerią.

Istotą oceny sił własnych jest ustalenie najbardziej celowego sposobu wykorzystania sił i środków będących w dyspozycji dowódcy pułku /dywizji/, do realizacji otrzymanego zadania. Mając to na uwadze określa się aktualny stan gotowości bojowej pododdziałów /oddziałów/ pułku /dywizji/ i wynikające stąd możliwości utworzenia określonych elementów ugrupowania bojowego w walce na poszczególnych pozycjach /rubieżach/ opóźnienia. Należy także ocenić aktualne położenie wojsk własnych w stosunku do nieprzyjaciela i na tej podstawie określić konieczność dokonania niezbędnych zmian w ugrupowaniu bojowym. Następnie rozpatruje się stan oraz możliwości użycia broni jądrowej, lotnictwa, artylerii i innych środków rażenia. Szczególnie wnikliwie rozpatruje się możliwości zorganizowania systemu ognia przeciwpancernego oraz inżynierskiej rozbudowy pozycji /rubieży/ opóźnienia i dróg manewru.

W wyniku oceny stanu i możliwości sił własnych dowódca pułku /dywizji/ ustala:

- rejon /kierunek/ skupienia głównego wysiłku opóźnienia oraz czas i sposób dokonania niezbędnych przegrupowań;
- ugrupowanie bojowe podczas walki o poszczególne pozycje /rubieże/ opóźnienia;
- skład i zadania poszczególnych elementów ugrupowania bojowego;
- sposób manewru siłami i środkami oraz ich współdziałanie.

Przy ocenie sąsiadów dowódca rozpatruje ich położenie i charakter działań, uwzględniając wpływ tych działań na wykonanie zadania przez pułk /dywizję/. Analizuje także sposób realizacji z nimi wspólnych przedsięwzięć oraz potrzeby współdziałania w toku prowadzenia działań opóźniających.

Na podstawie wniosków z oceny sąsiadów dowódca pułku /dywizji/ określa:

- z kim, w jakim zakresie i jak współdziałać;
- w jaki sposób i jakimi siłami zabezpieczyć styki i skrzydła.

Dokonując oceny terenu dowódca pułku /dywizji/ analizuje jego ogólny charakter najpierw po stronie nieprzyjaciela, a następnie po stronie wojsk własnych. W pierwszej kolejności ocenia teren zarówno na podejściach, jak i w głębi pasa opóźniania. W tym zakresie określa warunki prowadzenia obserwacji, właściwości ochronne i maskujące terenu, możliwe zmiany w jego charakterze po wykonaniu uderzeń jądrowych, stan dróg i przejezdność poza nimi.

Oceniając teren po stronie nieprzyjaciela określa się rejony ześrodkowania jego sił i środków, drogi podejścia, rejony rozmieszczenia wojsk raketowych, artylerii, stanowisk dowodzenia i środków radiotechnicznych oraz rubieżę rozwijania i ataku.

Przy ocenie terenu po stronie własnej dowódca rozpatruje właściwości obronne i przebieg poszczególnych pozycji opóźniania oraz dróg manewru wzdłuż linii frontu i do tyłu, określa rozmieszczenie własnych elementów ugrupowania bojowego podczas walk w głębi pasa opóźniania, a także i nieprzyjaciela oraz jego prawdopodobne drogi manewru.

W wyniku oceny terenu dowódca powinien ustalić:

- prawdopodobny kierunek /kierunki/ uderzeń nieprzyjaciela;
- przebieg poszczególnych pozycji opóźniania;
- sposób rażenia nieprzyjaciela na podejściach i przed przednim skrajem poszczególnych pozycji opóźniania;
- miejsca budowy zapór inżynieryjnych i niszczeń;
- rejony rozmieszczenia elementów ugrupowania bojowego wojsk własnych i nieprzyjaciela, a także ich drogi manewru.

Podczas oceny skażeń i zakazań dowódca pułku /dywizji/ określa: charakter i stopień skażenia terenu, jego wpływ na zdolność bojową poszczególnych pododdziałów /oddziałów/ oraz środki jakie należy zastosować w celu obrony przed bronią masowego rażenia.

Oceniając stan pogody, pory roku i doby dowódca określa ich wpływ na działanie wojsk. Ustala w jakim stopniu czynniki te wpłyną na organizację i prowadzenie natarcia przez nieprzyjaciela oraz na użycie przez niego środków rażenia /bmr, lotnictwa itp./. Określa wpływ stanu pogody, pory roku i doby na organizację pozycji opóźniania, a przede wszystkim na wychodzenie pododdziałów /oddziałów/ z walki i maskowanie manewru poszczególnych elementów ugrupowania bojowego pułku /dywizji/.

Proces wypracowywania decyzji do prowadzenia wymuszonych działań opóźniających odbywa się w ograniczonym czasie. W tym przypadku dla jego przyspieszenia celowe jest ustalenie hierarchii rozpatrywania

/rozwiązywania/ zagadnień. Treść tych zagadnień najlepiej jest sprawdzić do pytań, których brzmienie w kolejności może być następujące:

- czym /jakimi siłami i środkami/, kiedy, gdzie i w jaki sposób nieprzyjaciel może oddziaływać;
- jak wykorzystać walory obronne terenu^{5/} i jak je powiązać z systemem ognia oraz zaporami inżynieryjnymi;
- jak ugrupować pułk /dywizję/ oraz jakie wzmocnienie przydzielić poszczególnym elementom ugrupowania bojowego;
- w jaki sposób dokonać niezbędnego przegrupowania wojsk;
- jakie obiekty i przedmioty terenowe w pasie opóźnienia decydować będą o przebiegu działań oraz sposób ich zabezpieczenia /utrzymania/;
- sposób zwalczania nieprzyjaciela na podejściach i podczas walki o utrzymanie poszczególnych pozycji opóźnienia;
- na jakie elementy ugrupowania bojowego nieprzyjaciela i kiedy wykonać uderzenia bronią jądrową /tylko w dywizji/;
- sposób zabezpieczenia wychodzenia z walki, manewru i organizacji kolejnych pozycji opóźnienia;
- z kim, gdzie, kiedy i w jakim zakresie współdziałać;
- które drogi wykorzystać do manewru, odejścia i ewakuacji;
- gdzie roznieść stanowisko dowodzenia oraz pododdziały tyłowe;
- jak uchronić wojska przed nadmiernymi stratami w czasie użycia przez nieprzyjaciela broni masowego rażenia;
- czym i w jaki sposób przeciwdziałać oddziaływaniu radioelektronicznemu nieprzyjaciela;
- jak i gdzie ugrupować pułk /dywizję/ po zakończeniu działań opóźniających.

Po przeprowadzonej ocenie sytuacji /bez względu na sposób i zakres jej przeprowadzenia/ dowódca pułku /dywizji/ podejmuje decyzję. Stanowi ona podstawowy etap pracy związany z organizacją działań opóźniających. Wyraża zamiar prowadzenia działań i sposób realizacji stojącego przed pułkiem /dywizją/ zadania.

W decyzji dowódca określa między innymi: kierunek /pas/ głównego wysiłku opóźnienia, sposób rażenia nieprzyjaciela na prawdopodobnych kierunkach jego natarcia, ilość i przebieg pozycji opóźnienia, ugrupowanie sił i środków oraz zakres prac inżynieryjnych /z uwzględnieniem właściwości terenu/, sposobu opóźnienia natarcia nieprzyjaciela i przewidywanych manewrów /przegrupowań/.

Powzięta decyzja powinna zapewnić: jak najlepsze wykorzystanie posiadanych sił i środków, skuteczną obronę przed bronią masowego rażenia

5/ Ocenianych przede wszystkim pod kątem przebiegu pozycji /rubieży/ opóźnienia.

nieprzyjaciela i stworzenie warunków efektywnego zwalczania nacierającego w oparciu o kolejne pozycje opóźniania oraz między nimi.

3.2. Rekonesans i postawienie zadań bojowych

Przy braku technicznych środków zdalnej transmisji obrazu rekonesans stwarza jedyną możliwość poznania terenu - warunków w jakich będą prowadzone działania. Dlatego też dowódca w każdych warunkach organizacji działań opóźniających powinien dążyć do tego aby go przeprowadzić. Pozwoli to mu nie tylko skonfrontować decyzję z faktyczną sytuacją taktyczną i warunkami terenowymi, ale także stwarza realne przesłanki prawidłowego jej wykonania.

Mając na uwadze powyższe fakty, które podkreślają znaczenie i konieczność przeprowadzenia rekonesansu należy dążyć do tego by stanowił on nieodłączną część procesu wypracowywania decyzji. Wynika to również i z tego, że w żadnych innych działaniach teren nie odgrywa tak znaczącej roli jak w działaniach opóźniających.

W zależności od czasu jaki można przeznaczyć na bezpośrednią pracę w terenie dowódca pułku /dywizji/ powinien udokładować i ostatecznie sprecyzować:

- najbardziej prawdopodobny kierunek /kierunki/ natarcia nieprzyjaciela;
- prawdopodobne rejony rozmieszczenia elementów ugrupowania bojowego nieprzyjaciela;
- przebieg poszczególnych pozycji opóźniania;
- system ognia, rejony zapór inżynierskich i niszczeń;
- rejony rozmieszczenia drugiego rzutu /odvodu lub odwodów/ i sposób ich działania;
- rejony rozmieszczenia oraz kierunki i rubieże działania odwodów specjalnych, a zwłaszcza przeciwpancernego i zaporowego;
- rejony stanowisk ogniowych wojsk rakietowych i artylerii oraz ich zadania ogniowe;
- drogi odejścia, manewru i ewakuacji;
- sposób osłony luk i skrzydeł;
- miejsca /rejony/ rozmieszczenia punktów dowodzenia;
- rejony rozmieszczenia pododdziałów tyłowych i doraźnych zapasów amunicji.

Szeroki pas działań pułku /dywizji/ oraz jego głębokość powoduje, że rekonesans nie będzie czynnością przeprowadzaną wyłącznie przez dowódcę.

Rekonesans w działaniach opóźniających należy widzieć nie jako czynność jednorazową przeprowadzaną tylko na jednej /pierwszej/ pozycji

opóźniania. Organizacja działań na kolejnych pozycjach /w głębi/ stwarza konieczność ponownego przeprowadzenia tej czynności w zakresie niezbędnym w stosunku do wytworzonej sytuacji i uwzględniającym wyniki poprzedniej pracy dowódcy w terenie.

Warunki organizacji działań opóźniających na ogół nie stwarzają możliwości do przeprowadzenia pełnego rekonesansu z postawieniem zadań bojowych, organizacją współdziałania i wydaniem wytycznych do zabezpieczenia bojowego działań. Dowódca pułku /dywizji/ może to uczynić osobiście w rejonie /na kierunku/ głównego opóźniania. Z kolei dowódcy grup rekonesansowych powinni przekazać dowódcom poszczególnych elementów ugrupowania bojowego zarządzenia wynikające z rezultatów rekonesansu i zamiaru dowódcy.

Dowódca pułku /dywizji/ osobiście postawi zadania bojowe podczas pracy w terenie, w rejonie głównego wysiłku opóźniania. Tam też postawi zadania innym elementom ugrupowania bojowego działającym na tym kierunku. W tej sytuacji osobiście określone przez dowódcę zadania dla innych elementów ugrupowania bojowego przekazywane będą technicznymi środkami łączności upoważnionych oficerów sztabu lub w formie dokumentów /graficznych, tekstowych/.

Układ rozkazu bojowego w swej formie nie różni się od wydawanego /stawianego/ w innych rodzajach działań bojowych. Jego treść uzależniona jest od konkretnej sytuacji taktycznej i rodzaju działań opóźniających. Dla poszczególnych elementów ugrupowania bojowego pułku /dywizji/ zadanie może zawierać:

- środki wzmocnienia;
- kierunek lub pas opóźniania;
- skąd /od jakiej rubieży/ rozpocząć działania opóźniające.
- tylną /kończącą/ granicę działań i przebieg poszczególnych pozycji opóźniania;
- ogólny czas prowadzenia działań i walki na poszczególnych pozycjach opóźniania;
- kto i czym - w ramach współdziałania - zabezpiecza wyjście z walki, odejście i organizowanie kolejnych pozycji opóźniania;
- miejsce, układ i zadania zasadzek;
- gotowość do działania;
- charakter i ogólną treść zadania następnego /co robić po zakończeniu działań opóźniających/.

W każdym jednak przypadku treść rozkazu bojowego musi być ściśle dostosowana do określonej sytuacji taktycznej, przyjętej metody prowadzenia działań opóźniających oraz nie może eliminować samodzielności

i inicjatywy wśród podwładnych. Z drugiej zaś strony nie może ona ujemnie wpłynąć na skuteczność prowadzonych działań i wyzwolić u podwładnych odruch ciągłego odwracania się do tyłu i szukania w głębi kolejnych pozycji opóźniania. Stąd też o charakterze działań opóźniających nie muszą wiedzieć wszyscy dowódcy. Uzależnione to będzie od miejsca i roli działań opóźniających danego pododdziału, a niekiedy i oddziału, w walce pułku czy dywizji. Jednak dowódca ariergardy, oddziału wydzielonego do działania w pasie przesłaniania i oddziału opóźniania powinien dokładnie znać cel i sposób działania. Bez spełnienia tego warunku opóźnianie natarcia nieprzyjaciela może mieć niewłaściwy przebieg i będzie wymagać częstych interwencji przełożonego.

Niekiedy brak wyraźnego określenia w zadaniu bojowym charakteru nakazanych działań z pewnością przestanie być "tajemnicą" podczas organizacji współdziałania. Takie postawienie sprawy może także zrodzić u podległego dowódcy niezbyt korzystne reakcje, które ujemnie wpłyną na jego inicjatywę i samodzielność w działaniu.

Przy formułowaniu treści zadania bojowego trzeba mieć także na uwadze fakt, że o charakterze działań opóźniających nie muszą i nie powinni być poinformowani wszyscy dowódcy pododdziałów. Dla kcz /kp/, a nawet i batalionu /bcz, bp/ jest prowadzenie "normalnej" walki obronnej na danej pozycji. Takie rozwiązanie zwiększa uporczywość broniących się pododdziałów i wydłuża czas walki z nieprzyjacielem w zajmowanych punktach oporu /rejonach obrony/. Pozwala więc zadać nacierającemu większe straty i zyskać więcej czasu, a to głównie jest celem prowadzenia działań opóźniających.

3.3. Organizacja współdziałania

Dowódca pułku /dywizji/ jeśli pozwala na to czas i warunki organizuje współdziałanie w terenie - zwłaszcza na kierunku głównego opóźniania - po postawieniu zadań bojowych.

Podobnie jak w obronie, współdziałanie organizuje się na całą głębokość pasa opóźniania, według prawdopodobnych kierunków natarcia nieprzyjaciela oraz przebiegu poszczególnych pozycji opóźniania, zawsze na korzyść tego elementu ugrupowania, który na danym etapie działań opóźniających spełnia główne zadanie.

Bez względu na warunki i metodę prowadzenia działań opóźniających podczas organizacji współdziałania szczególną uwagę należy zwrócić na zsynchronizowanie w czasie i miejscu działań pododdziałów /oddziałów/ pancernych oraz zmechanizowanych z uderzeniami lotnictwa wojsk rakietowych i artylerią, a także z działalnością wojsk inżynierskich. Określenie przez dowódcę sposobu działania poszczególnych elementów ugru-

powania bojowego pozwala dopiero stworzyć "scenariusz" prowadzenia działań opóźniających. Dzięki niemu poszczególni dowódcy ogólnowojskowi wiedzą co, gdzie i w jakim zakresie wspierać będzie prowadzoną przez nich walkę. Znają sposób zabezpieczenia przez przełożonego wyjścia z walki poszczególnych zgrupowań i organizację przez nie kolejnych pozycji opóźniania.

Treść współdziałania może być różna i zależy - przede wszystkim - od warunków w jakich pułk /dywizja/ przechodzi do działań opóźniających. W każdym jednak warunkach powinno ono być organizowane według przewidywanych kierunków natarcia nieprzyjaciela, przebiegu pozycji opóźniania oraz czasu i najczęściej pod kątem:

- zwalczania nieprzyjaciela na podejściach;
- walki o możliwie najdłuższe utrzymanie poszczególnych pozycji opóźniania;
- zabezpieczenia wyjścia z walki i wycofania^{6/};
- zabezpieczenia luk i osłony skrzydeł;
- uniemożliwienia nieprzyjacielowi manewru i przejścia do pościgu;
- zwalczania desantów;
- likwidacji skutków uderzeń broni masowego rażenia;
- organizacji kolejnych działań bojowych.

W wyniku organizacji współdziałania dowódca każdego pododdziału /oddziału/ i elementu ugrupowania bojowego pułku /dywizji/ powinien dokładnie wiedzieć kiedy, gdzie, z kim, na jaki sygnał i w jaki sposób ma wspólnie działać.

3.4. Organizacja dowodzenia

System stanowisk dowodzenia w początkowym etapie działań opóźniających opierać się będzie na dotychczas istniejącym. Jego przebudowa nie może być aktem jednorazowym, a musi być rozłożona /rozciągnięta/ w czasie i przestrzeni. Generalnie rzecz biorąc organizacja dowodzenia wojskami pułku /dywizji/ będzie podobna jak w obronie. Większego jednak znaczenia nabierają doraźnie organizowane punkty obserwacyjne. Na nie to w miarę potrzeby pracuje dowódca lub jego zastępca /szef sztabu/ wraz z określoną grupą oficerów sztabu.

Na szczeblu dywizji dużego znaczenia nabiera także zapasowe stanowisko dowodzenia /ZSD/. W trakcie prowadzenia działań opóźniających, przed przejściem wojsk na kolejną rubież opóźniania, ZSD po niezbędnym wzmocnieniu spełnia rolę SD. Z kolei dotychczasowe SD po wydzieleniu

6/ Bardzo ważnym problemem jest przekraczanie ugrupowania bojowego wojsk organizujących kolejną pozycję opóźniania lub przechodzących do obrony głównego pasa.

pewnej ilości sił i środków rozwija się w kolejnym rejonie położonym w głębi pasa opóźniania i spełnia rolę ZSD.

Rozmieszczając poszczególne stanowiska dowodzenia trzeba również pamiętać i o tym by nie znajdowały się one w rejonach, w których niespodziewanie może zjawić się nieprzyjaciel. Jednocześnie muszą one być ruchliwe, dobrze bronione i urzutowane w głąb^{7/}.

W działaniach opóźniających dywizji w szerokim zakresie mogą być stosowane śmigłowce. Umożliwią one stosunkowo szybkie zorientowanie się dowódcy w położeniu walczących wojsk. Ponadto śmigłowce łącznikowe mogą spełniać rolę ruchomych środków łączności, co znacznie skróci czas obiegu /przekazywania/ informacji i może być skutecznym środkiem na silne oddziaływanie radioelektroniczne nieprzyjaciela.

System łączności w zależności od szczebla organizacyjnego wojsk oraz jego miejsca i roli w działaniach opóźniających opierać się będzie na różnych środkach. Dynamizm działań uniemożliwia jednak szerokie wykorzystanie środków przewodowych. Łączność tymi środkami można organizować, ale w sposób wybiórczy i tylko na szczeblach pododdziałów. W związku z powyższym w szerokim zakresie należy stosować ruchome środki łączności, które w pełni odpowiadają warunkom prowadzenia działań opóźniających.

Dużą rolę w dowodzeniu wojskami może odgrywać także sygnalizacja świetlna. Prosty kodeks sygnałów świetlnych może być przekazywany, praktycznie na zasięg ognia artylerii, bez obawy, że zostanie on rozszyfrowany. Poważną rolę mogą one spełniać przy przekazywaniu sygnałów /komend/ do natychmiastowego wykonania.

Istotnym problemem działań opóźniających jest też zmiana miejsca pracy określonego sztabu. By nie dopuścić do przerwy w dowodzeniu przedsięwzięcia tego nie można wykonywać równoległe z wychodzeniem sił głównych z walki i przechodzeniem ich na kolejną pozycję /rubież/ opóźniania. Konieczność przestrzegania tej zasady wynika również i z innego faktu. W tej sytuacji, każdy ruch sztabu może być potraktowany przez wojska jako ucieczka dowództwa, co ujemnie wpłynie na ich morale^{8/}.

3.5. Zabezpieczenie bojowe działań^{9/}

Zabezpieczenie działań opóźniających pod względem treści i zakresu rozwiązywanej problematyki jest zbliżone do realizowanego w obronie.

7/ Por. Z. Gołąb, S. Kołacz, wyd. cyt., s. 247.

8/ Byłoby to niezgodne z obowiązującą od lat zasadą, że dowódca jest tam, gdzie w danej chwili znajduje się punkt ciężkości walki.

9/ Nomenklatura według Regulaminu Walki Wojsk Lądowych Sił Zbrojnych PRL /projekt/.

Dużego znaczenia nabiera rozpoznanie, zarówno w okresie organizowania jak i prowadzenia działań opóźniających. Pełen obraz aktualnego położenia i prawdopodobnego działania nieprzyjaciela umożliwia dowódcy pułku /dywizji/ na czas zorganizować przeciwdziałanie. W realizacji tego zadania w szerokim zakresie należy korzystać z informacji uzyskanych od własnych organów rozpoznawczych, których ilość, jeżeli są możliwości powinna być większa niż w obronie¹⁰, a także od walczących wojsk, sąsiadów i przełożonego. W tego rodzaju działaniach elementy rozpoznawcze nie powinny ograniczać swojej działalności tylko do rozszyfrowania ugrupowania bojowego i prawdopodobnych zamiarów nieprzyjaciela. Kolejnym, nie mniej ważnym zadaniem, powinna być szeroko prowadzona dywersja, tym bardziej że są warunki do takiej działalności. Oprócz tego bardzo ważnym jest obieg informacji w sztabie, a w tym i wniosków z oceny nieprzyjaciela, które będą wynikiem działalności nie tylko specjalistycznych pododdziałów rozpoznawczych.

Główny wysiłek zabezpieczenia chemicznego i obrony przed bronią masowego rażenia podczas prowadzenia działań opóźniających należy skupić na obronie wojsk pułku /dywizji/ przed rażącym działaniem bmr nieprzyjaciela, zachowaniu ich zdolności bojowej i zapewnienia warunków pomyslnego wykonania stojących przed nimi zadań. Regulacja tego rodzaju zabezpieczenia działań wyraża się w stałym dążeniu do uniknięcia uderzeń BMR, a więc m.in. działania zgrupowaniami bojowymi, które nie stanowiłyby opłacalnych celów i przy przestrzeganiu zasad rozśrodkowania. Należy przy tym w maksymalnym stopniu wykorzystywać manewrowość wojsk w obsadzaniu pozycji /rubieży/ lub szybkiego /niespodziewanego/ ich opuszczania przy szerokim stosowaniu środków dymnych.

Możliwość użycia przez nieprzyjaciela bmr powinna być także uwzględniana przy organizacji współdziałania, określając sposób likwidacji skutków użycia tej broni oraz działania wojsk własnych w tej sytuacji. Ponadto dowódca wybierając rejon rozmieszczenia wojsk lub pozycje opóźniania obowiązany jest oceniać teren nie tylko z taktycznego punktu widzenia, ale także uwzględniać właściwości ochronne terenu przed bmr nieprzyjaciela.

Główny wysiłek rozpoznania skażeń promieniotwórczych i chemicznych należy skupiać w rejonach obrony /ześrodkowania/ pododdziałów /oddziałów/, na rubieży rozwijania drugiego rzutu /odvodu/ do kontrataku oraz na drogach wycofania /odfrontowych/ i manewru.

Powszechna obrona przeciwlotnicza uzupełnia działania bojowe wojsk

-----
10/ Pociąga to za sobą konieczność wzmocnienia pododdziałów rozpoznawczych.

obrony przeciwlotniczej w zakresie walki z samolotami działającymi na małych i bardzo małych wysokościach oraz śmigłowcami. Realizacja jej zadań polega na organizowaniu i prowadzeniu obserwacji powietrznej, ostrzegania i alarmowania wojsk. Szczególnego znaczenia nabiera zwalczanie środków napadu powietrznego bronią pokładową oraz strzelecką, co przy szczupłości sił etatowych pododdziałów przeciwlotniczych i lokalnym panowaniu nieprzyjaciela w powietrzu ma duże znaczenie.

Ważnym przedsięwzięciem jest zwalczanie desantów w czasie ich przelotu i lądowania, a także osłona dróg wycofania, szczególnie w miejscach kanalizujących ruch.

Szeroki pas działania pułku /dywizji/ i występowanie znacznych luk w ugrupowaniu bojowym zwiększają możliwości organizacji zasadzek przeciwlotniczych oraz przeciwlotniczych pododdziałów wędrownych.

W sumie, wszystkie przedsięwzięcia mają stworzyć wewnątrz i wokół poszczególnych elementów ugrupowania bojowego pułku /dywizji/ oraz w lukach między nimi sieć specjalistycznych i ogólnowojskowych środków przeciwlotniczych, które uniemożliwią lotnictwu nieprzyjaciela realizację jego zadań.

Celem zabezpieczenia inżynieryjnego jest stworzenie, w krótkim czasie, dogodnych warunków do najefektywniejszego wykorzystania w działaniach sprzętu bojowego, utrzymania zajmowanych rubieży, wykonywania manewru oraz zapewnienie skutecznej obrony przed działaniem środków rażenia nieprzyjaciela. W pierwszej kolejności należy prowadzić prace inżynieryjne na prawdopodobnych kierunkach głównego natarcia nieprzyjaciela, celowe, a nawet konieczne, jest także wykonywanie prac i urządzeń pozornych mających na celu wprowadzenie nacierającego w błąd co do przebiegu poszczególnych rubieży obronnych i przyjętego sposobu walki z nim^{11/}.

Szeroka gama zadań inżynieryjnego zabezpieczenia działań opóźniających wymaga długiego czasu, co na ogół pozostaje w sprzeczności z czasem na organizację tych działań w ogóle oraz z tym co dysponują wojska przy organizacji kolejnych pozycji opóźniania. W tej sytuacji główny wysiłek wojsk inżynieryjnych musi być nakierowany na realizację tych przedsięwzięć, które w danym etapie działań odgrywają zasadniczą rolę. Jednocześnie dowódca pułku /dywizji/ powinien pamiętać o tym, że możliwości wykonania określonych zadań, jak np. fortyfikacyjnej rozbudowy terenu czy też przygotowania i utrzymania dróg, mogą być zwiększone poprzez zaangażowanie do tego celu pododdziałów piechoty, a niekiedy i ludności cywilnej.

11/ Płk doc. dr A. Runiewicz, Niektóre problemy działań opóźniających, Zeszyt Naukowy ASG WP, nr 2, 1975 r., s. 360.

Wobec stosunkowo szerokiego pasa działań pułku /dywizji/ lepiej jest zamiast jednego, silnego oddziału zaporowego zorganizować dwa tego rodzaju oddziały, w odpowiednio zmniejszonym składzie. Ich działanie /wspólne z odwodem przeciwpancernym lub samodzielne/ na przewidywanych kierunkach natarcia nieprzyjaciela stanowić będzie odwodowy środek pozwalający dowódcy na szybkie i elastyczne reagowanie na wydarzenia pola walki.

Jednym ze skutecznych sposobów ograniczenia zdolności manewrowych wojsk nacierającego nieprzyjaciela stanowią zapory inżynieryjne. Osiągnięcie tego celu będzie możliwe wtedy, gdy zostaną one ściśle powiązane z systemem ognia /zwłaszcza przeciwpancernego/, fortyfikacyjną rozbudową terenu i z naturalnymi przeszkodami terenowymi. Jednocześnie nie mogą one przeszkadzać w manewrze wojsk własnych. Wymaga to więc kompleksowego rozpatrzenia występujących współzależności.

Specyficzne cechy prowadzenia działań opóźniających, a przede wszystkim występowanie znacznych luk między poszczególnymi pododdziałami stwarza realną groźbę przenikania pododdziałów nieprzyjaciela i ich działalności wewnątrz ugrupowania bojowego pułku /dywizji/. Wobec takiego zagrożenia dużego znaczenia nabiera ubezpieczenie bezpośrednie. Konieczne jest aby poszczególne elementy ugrupowania bojowego także ubezpieczenie posiadały, bez względu na warunki i metodę prowadzenia działań opóźniających. Tak zorganizowane ubezpieczenie nie tylko w porę wykryje niebezpieczeństwo i uprzedzi o zagrożeniu wojska, ale także będzie jednym z przedsięwzięć umożliwiającym wprowadzenie nieprzyjaciela w błąd co do ugrupowania i sposobu /zamiaru/ walki z nim.

Powyższy cel może być osiągnięty nie tylko przy pomocy samego ubezpieczenia. Ważną rolę w tym względzie spełnia maskowanie. Zespolenie przedsięwzięć wchodzących w zakres ubezpieczenia i maskowania powinno zmylić i przechytrzyć nieprzyjaciela. Nie może być dla niego łatwiejszych /słabszych/ kierunków natarcia. Dla osiągnięcia powyższych celów oprócz ścisłego przestrzegania zasad wymiany informacji między sztabami należy w szerokim zakresie wykorzystywać dymy i maskujące właściwości terenu.

Podstawą zabezpieczenia tyłowego jest decyzja dowódcy pułku /dywizji/ w której określa on: główne zadania tyłów, rejon ich rozwinięcia /rozmieszczenia/, wielkości zapasów oraz terminy i miejsca ich nagromadzenia, limity zużycia oraz sposób uzupełniania środków materiałowych, drogi ewakuacji, siły i środki angażowane do ubezpieczenia bezpośredniego /ochrony/ tyłów. Na tej podstawie kwatermistrz i szef służb technicznych określają zadania oraz sposób ich realizacji przez pododdziały tyłowe, a w toku działań wnoszą do opracowanej koncepcji niezbędne poprawki.

Głównym celem przeciwdziałania radioelektronicznego jest dezorganizacja dowodzenia i kierowania środkami rażenia głównego zgrupowania nacierających wojsk przy jednoczesnej osłonie własnych środków łączności przed oddziaływaniem nieprzyjaciela. Stanowi to więc zasadniczy i niezbędny warunek efektywnego i skutecznego działania poszczególnych elementów ugrupowania bojowego pułku /dywizji/ oraz wykonania przez nie zadań.

Osiągnięcie tak sformułowanego celu przeciwdziałania radioelektronicznego będzie możliwe poprzez realizację szeregu zadań w zakresie aktywnego /ogniowego i radioelektronicznego/ oddziaływania na obiekty systemu dowodzenia i kierowania środkami walki. W rezultacie powinno to doprowadzić do dezorganizacji dowodzenia wojskami raketowymi, artylerią, lotnictwem i pancerno-zmechanizowanymi zgrupowaniami uderzeniowymi nieprzyjaciela, a tym samym obniżyć skuteczność jego uderzeń ogniowych i siłę nacierających wojsk^{12/}.

Zabezpieczenie hydrometeorologiczne i topogeodezyjne w swej treści nie różni się od tego jakie jest organizowane w obronie. Podczas prowadzenia działań opóźniających realizowanie przedsięwzięć wchodzących w ten rodzaj zabezpieczenia działań jest znacznie ułatwione, co wynika z faktu walki pułku /dywizji/ w tym rejonie i konieczności wcześniejszego rozwiązania tych problemów.

x

x

x

Analiza współczesnego pola walki oraz warunków przechodzenia do działań opóźniających zmusza dowódcę i sztab pułku /dywizji/ do szybkiego rozstrzygnięcia problemów organizacji tego rodzaju działań. Treść, zakres i sposób rozwiązywania poszczególnych zagadnień pozostaje w ścisłej współzależności z czasem jakim dysponują wojska oraz z ich aktualnym położeniem, które najczęściej nie w pełni będzie odpowiadać działaniom opóźniającym. W każdej jednak sytuacji należy dążyć do tego by bezpośredni realizatorzy podjętej decyzji mieli czas i możliwości wcielenia jej w życie.

IV. PROWADZENIE DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH

W każdym działaniu bojowym występują ściśle z sobą związane, a nawet i wzajemnie się warunkujące sfery działalności dowódców, sztabów i wojsk. Oprócz organizacji, nie mniejsze znaczenie ma prowadzenie działań opóźniających, a więc ta sfera działania kiedy praktycznie realizo-

12/ H. Piekarski, Walka radioelektroniczna, MON, Warszawa 1980 r., s. 77-78.

wane są wcześniej opracowane koncepcje walki, podczas której ma miejsce bezpośrednie starcie przeciwstawnych sobie stron.

4.1. Zasady ogólne

Na prowadzenie działań opóźniających, przedstawionych nawet w ogólnych zarysach, ma wpływ cel jaki stoi przed nimi do osiągnięcia. Najkrócej sprowadza się on do tego aby stopniowo oddając nieprzyjacielowi teren i jednocześnie zadając mu maksymalne straty zyskać na czasie.

Zgodnie z głównym celem /istotą/ działań opóźniających pułk /dywizja/ podejściach do pierwszej pozycji opóźniania. Prowadzona w tym czasie walka ma oprócz zadania określonych strat rozpoznać siłę /skład/ i prawdopodobny kierunek jego działania. Ma ona - na ile to będzie możliwe - zdezorganizować przygotowania nieprzyjaciela do natarcia i uświadomić mu, że jego droga do sukcesu wymagać będzie wiele wysiłku i ofiar. To pewnego rodzaju "obróbka i męczenie" szykującego się do ataku.

Pododdziały broniące pierwszej pozycji opóźniania otwierają do nieprzyjaciela ogień stopniowo, w miarę wchodzenia obiektów uderzeń /cełów/ w zasięg środków ogniowych pułku /dywizji/. W celu wcześniejszego zwalczania nacierających wojsk wysuwa się część środków na stanowiska przed przedni skraj. Potęgujący się - w miarę zbliżenia nieprzyjaciela - ogień pierwszorzutowych pododdziałów i środków wsparcia powinien sugerować nacierającemu napotkanie silnej pozycji obronnej i zmusić go do wcześniejszego rozwinięcia swych sił głównych.

Nacierający poprzez swe działanie dąży do tego aby opór pododdziałów walczących na pozycji opóźniania pokonać swymi awangardami, bez rozwijania sił głównych. Jeżeli ich możliwości okażą się niewystarczające to rozpocznie on szukanie luk i słabych miejsc w doraźnie zorganizowanej obronie. Dopiero wtedy, kiedy i te wysiłki nie przyniosą spodziewanego rezultatu nieprzyjaciel poczyni przygotowania do natarcia sił głównych. Taka taktyka działania zmusza pułk /dywizję/ do organizowania silnej pierwszej pozycji opóźniania, która bez względu na warunki pola walki powinna być na tyle silna aby załamać natarcie pierwszorzutowych pododdziałów /zgrupowań/ nieprzyjaciela i zmusić go do rozwinięcia swych sił głównych i ponownej organizacji natarcia.

Skoro działania opóźniające mają na celu stopniowe oddawanie terenu bez wdawania się w przewlekłe walki to po pewnym czasie, po zatrzymaniu natarcia nieprzyjaciela nastąpi wyjście z walki czołowych pododdziałów. Czynność tę przeprowadza się bez względu na warunki atmosferyczne oraz porę doby czy nocy, umiejętnie wykorzystując naturalne zasłony i ukrycia terenowe, zapory inżynieryjne, szeroko stosując fortel i tworząc warunki ograniczonej widoczności.

Pododdziały, które wyjdą z walki przechodzą do drugiego rzutu /odwodu/ lub przystępują do organizacji kolejnej pozycji opóźniania, wykonując marsz po wcześniej ustalonych i rozpoznanych drogach. Ich ruch do tyłu powinien być jednak poprzedzony wycofaniem pododdziałów tyłowych.

Odcięte lub rozbite pododdziały, o ile nie mają szans na przerwanie się do wojsk własnych albo odblokowanie kontratakami, przechodzą do działań nieregularnych. Ich zadanie, generalnie rzecz biorąc, nie zostaje zmienione. Poprzez wykonywanie zasadzek oraz dezorganizację dowodzenia i pracy tyłów w dalszym ciągu opóźniają natarcie nieprzyjaciela i osłabiają jego moc.

Niemniej skutecznym środkiem hamującym ruch nieprzyjaciela są zasadzki. Mogą one być organizowane zawczasu /planowo/ lub doraźnie przez pododdziały czołgów i wojsk zmechanizowanych, a nawet pojedyncze środki ogniowe. Umiejętnie wkomponowane w teren i zapory inżynierskie mogą stanowić przeszkodę, której pokonanie nieprzyjaciel okupi dużymi stratami, jak np. w styczniu 1945 r. podczas wycofywania się 4 KZMech Niemcy od zasadzki w składzie plcz stracili aż 26 czołgów^{1/}.

W pasie działań opóźniających pułku /dywizji/ mogą znajdować się - między innymi - różnego rodzaju punkty i przedmioty terenowe, które posiadają duże znaczenie dla obydwu stron - jak np. przeprawy i ciałniny terenowe. Aby uniemożliwić nieprzyjacielowi wykorzystanie ich do własnych celów, a jednocześnie zapewnić sobie swobodę ruchu, należy część wojsk pułku /dywizji/ tak przegrupowywać by mogły one zająć stanowiska obronne przed tymi przeszkodami, w czasie poprzedzającym przejście przez nie sił głównych.

Tego rodzaju przedmioty terenowe są także szczególnie narażone na uderzenia lotnictwem, artylerii dalekonośnej, a niektóre jak np. przełęcze mogą być celem minowania powierzchniowego lub nawet uderzeń jądrowych. Zagrożenie to wzrasta w okresie pokonywania ich przez wojska pułku /dywizji/. Stąd też oprócz odpowiedniej ochrony niezbędna jest ich obrona, a zwłaszcza przeciwlotnicza. Ponadto powinny być rozpoznane, a jeżeli są możliwości to i urządzone drogi objęcia. W pobliżu należałoby także rozmieścić odwód inżynierski. Z kolei dla sprawnego pokonywania newralgicznych miejsc trzeba zorganizować regulację ruchu.

Wojska prowadzące działania opóźniające /bez względu na swoje miejsce w ugrupowaniu bojowym/ muszą być w stałej gotowości do podjęcia natarczych i nieprzewidzianej walki. Na beztraski marsz nie mogą s

1/ Taktyka w przykładach bojowych - pułk, MON, Warszawa 1977 r.,

bie pozwolić nawet te pododdziały, które wyszły z walki. By uniemożliwić nieprzyjacielowi wykonanie uderzeń ze skrzydeł należy bronić luk między rejonami opóźnienia oraz wysyłać oddziały boczne, które przechwytyją i utrzymują drogi podejścia oraz inne przedmioty terenowe do czasu przejścia sił głównych.

Dla sprawnego przebiegu działań opóźniających nieodzowna jest dobrze funkcjonująca łączność. Historia dowodzi, że brak łączności podczas ruchu wojsk do tyłu na ogół kończył się rozbiciem sił głównych lub w naj, lepszym wypadku przebiegał nieplanowo.

Dobrze funkcjonująca łączność to nie tylko czysto formalna możliwość dowodzenia. Otrzymanie od przełożonego kolejnych zadań i możliwość wymiany z nim informacji są dowodem celowości prowadzonych działań i wyrazem zwartości wojsk, co jest szczególnie ważne podczas wycofania.

Dla podniesienia ducha bojowego żołnierzy celowo jest prowadząc działania opóźniające co jakiś czas wykonać kontratak /nawet z ograniczonym celem/. To nawet niewielkie, ale rzucające się w oczy zwycięstwo będzie konkretnym /widocznym/ argumentem świadczącym o sile pułku /dywizji/ mimo, że wykonuje on ruch do tyłu.

4.2. Metody prowadzenia działań opóźniających

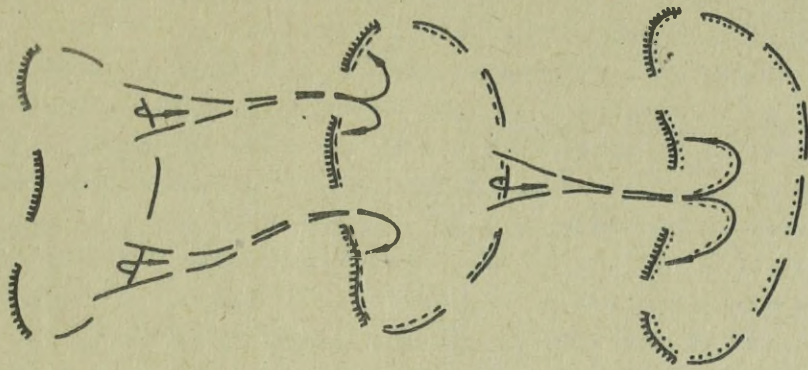
Skuteczność działań opóźniających pułku /dywizji/ w dużej mierze zależy od ich właściwej organizacji, od przyjęcia właściwej metody ich prowadzenia.

Analiza doświadczeń wojennych oraz teoria i praktyka szkolenia pozwala wyróżnić następujące metody prowadzenia działań opóźniających:

- obsadzania kolejnych pozycji;
- przekraczania;
- kombinowaną.

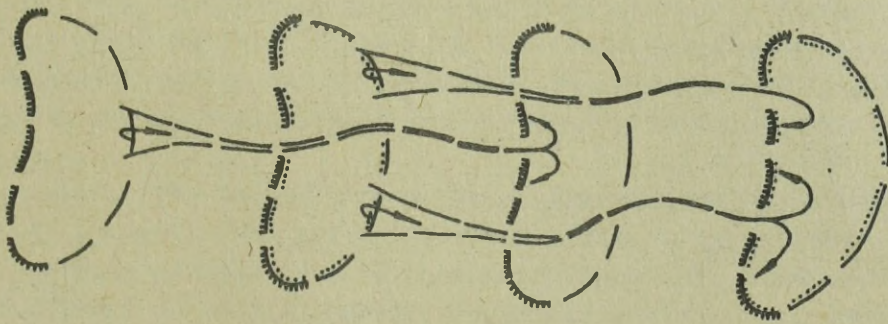
Wymogi współczesnego pola walki oraz różne warunki organizacji i prowadzenia działań opóźniających /zwłaszcza podczas wycofania/ nie stwarzają korzystnych warunków do stosowania metody obsadzania kolejnych pozycji. Przy tej metodzie działań, określone zgrupowanie wojsk własnych np. pułk, prowadzi ciągłą walkę z nieprzyjacielem, będąc całością sił w bezpośredniej z nim styczności. Opóźnianie jego natarcia i uniemożliwienie przejścia mu do pościgu realizowane jest przez ten sam szczebel organizacyjny /zgrupowanie/ na kolejnych pozycjach opóźniania /rys. 3/. W tym przypadku przejście do nowego rejonu opóźniania odbywa się pod bezpośrednim oddziaływaniem nieprzyjaciela.

W tej metodzie szczególnego znaczenia nabierają więc zapory inżynierne i ogień, które w umiejętny sposób połączone z terenem oraz działaniem wojsk pułku /dywizji/ umożliwią organizację działań opóźniających w głębi - pozwolą osiągnąć założony cel.

Rys.3. Schemat prowadzenia działań opóźniających metodą obsadzenia kolejnych pozycji

Prowadzenie działań opóźniających metodą przekraczania w zasadniczy sposób różni się od poprzedniej. Często określana jest ta, metoda jako tzw. "szufladkowanie". Niezbędnym warunkiem, umożliwiającym stosowanie tej metody jest dwurzutowe ugrupowanie /rys. 4/. Dlatego też nie stwarza ona warunków wykorzystania całości posiadanych sił i środków do możliwie szybkiego załamania natarcia nieprzyjaciela w oparciu o określoną rubież opóźniania. Umożliwia jednak prowadzenie i organizację działań na dwu, kolejnych pozycjach /rubieżach/ opóźniania i w obszarze między nimi.

Rys.4. Schemat prowadzenia działań opóźniających metodą przekraczania

Przy zastosowaniu metody przekraczania te pododdziały, które na danym etapie działań, bezpośrednio nie uczestniczą w walce mają możliwość odtworzenia zdolności bojowej - jeżeli zachodzi konieczność - i zorganizowania w głębi kolejnej pozycji opóźniania. Na niej to po zabezpie-

czeniu wyjścia z walki sił, które dotychczas pozostawały w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem, po odpowiednim wzmocnieniu mogą na nowo podjąć z nim skuteczną walkę.

Przy dwurzutowym ugrupowaniu pułku /dywizji/ są także warunki i możliwości stosowania różnych form walki. Drugim rzutem można organizować kolejną pozycję /rubież/ opóźniania lub kontratakować. Są możliwości prowadzenia nieszablonowych działań, co jest szczególnie ważne podczas zabezpieczania wychodzenia z walki pierwszego rzutu, które nie może być kopią poprzedniego, bo pozwoli nieprzyjacielowi rozszyfrować sposób prowadzenia działań przez pułk /dywizję/. Dzięki ugrupowaniu w głąb nacierający nawet po rozbitciu /zrochnięciu/ wojsk walczących na określonej pozycji opóźniania nie ma warunków przejścia do pościgu - do efektywnego wykorzystania cząstkowego sukcesu. Siły drugiego rzutu /odvodu/ podejmując z nim "od nowa" walkę oprócz tego, że są do niej przygotowane, to mają również możliwość dokonania niezbędnego przegrupowania na rozszyfrowany już kierunek jego głównego natarcia.

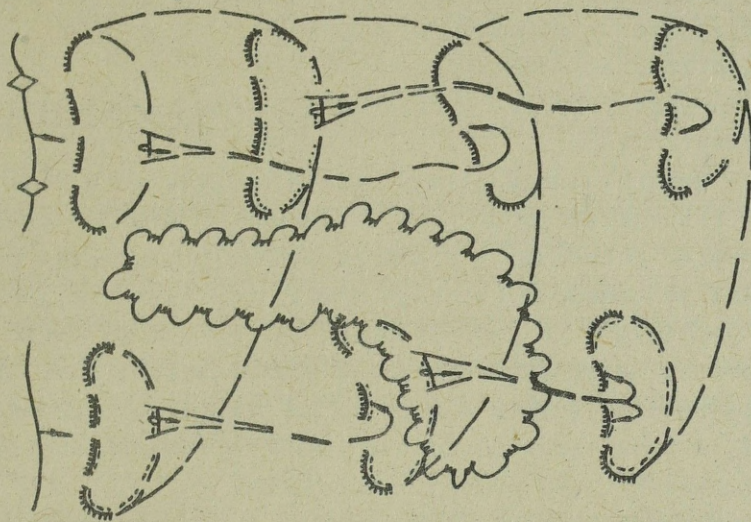
Z różnym powodzeniem metodę przekraczania stosowano podczas drugiej wojny światowej. W taki też sposób zalecano armii niemieckiej opóźnić natarcie, nakazując by jeszcze przed rozpoczęciem wycofania obsadzić nową pozycję opóźniania, położoną w głębi^{2/}.

Kombinowana metoda prowadzenia działań opóźniających jest połączeniem poprzednich sposobów walki z nacierającym nieprzyjacielem.

W zależności od przewidywanego kierunku natarcia nieprzyjaciela oraz warunków terenowych metoda ta umożliwia w sposób najbardziej racjonalny wykorzystać posiadane siły i środki. Pozwala ona na określonych kierunkach /najczęściej mniej aktywnych/ opóźnić ruch nacierającego poprzez obsadzanie kolejnych pozycji. Z kolei na rozstrzygających /decydujących/ kierunkach jest możliwość wykorzystania "zaoszczędzonych" sił oraz środków i prowadzenia działań opóźniających metodą przekraczania /rys. 5/.

Prowadzenie działań opóźniających metodą kombinowaną umożliwia w sposób najbardziej właściwy wykorzystać drugi rzut /odwód/, co jest szczególnie ważne przy znacznej przewadze nieprzyjaciela. Swymi siłami nie jest on w stanie zorganizować silnej pozycji opóźniania w całym pasie działań. Może jednak siłami głównymi zająć rejon, który odgrywa decydujące znaczenie i zamyka najważniejsze lub najbardziej zagrożone kierunki natarcia nieprzyjaciela. Tym samym pozbawia go możliwości zastosowania innej formy natarcia, które przeradza się w uporczywe walki o kolejne pozycje opóźniania.

2/ A. Wolny, Ogólna charakterystyka niemieckiej sztuki wojennej w latach 1944-1945, ASG WP, 1960 r., s. 22.

Rys.5. Schemat prowadzenia działań opóźniających metodą kombinowaną

4.3. Prowadzenie działań opóźniających w pasie przesłaniania

W wysoce manewrowych działaniach bojowych jednym z przedsięwzięć umożliwiającym osiągnięcie podstawowego zadania jakie stoi przed współczesną obroną jest zorganizowanie pasa przesłaniania. Najkorzystniejsze warunki jego organizacji występują podczas przechodzenia pułku /dywizji/ do obrony bez styczności z nieprzyjacielem. Mniej korzystne warunki występują w czasie przechodzenia z natarcia do obrony, to jednak efekty jego organizacji mogą być znaczne. W tej sytuacji świadome i rozłożone w czasie oddanie części wcześniej opanowanego terenu /obszaru/ nie świadczy wcale o słabości obrońcy, a jest wyrazem wysokiego poziomu wyszkolenia dowódców i żołnierzy.

Na charakter i możliwości organizacji pasa przesłaniania oraz prowadzenia w jego obszarze działań opóźniających ma wpływ teren. Organizowanie go "za wszelką cenę" i w niekorzystnych warunkach terenowych zamiast oczekiwanych korzyści może obniżyć możliwości bojowe pułku /dywizji/, a nawet rozszyfrować przyjęty zamiar przeprowadzenia operacji obronnej.

Walkę w pasie przesłaniania /bez względu na warunki jego organizacji i rodzaj/ prowadzą oddziały wydzielone w sile od pułku /pcz, pz/ do dywizji. W pewnych przypadkach mogą to być odpowiednio wzmocnione pododdziały czołgów /piechoty/. W każdej jednak sytuacji siła i skład OW może być różna, w zależności od:

- ważności bronionego kierunku /pasa/;

- siły spodziewanego uderzenia nieprzyjaciela;
- warunków terenowych;
- warunków przejścia do działań obronnych;
- zamiaru przeprowadzenia operacji obronnej;
- sił i środków pozostających w dyspozycji dowódcy organizującego

walkę w pasie przesłaniania.

Głębokość pasa przesłaniania zależy przede wszystkim od roli jaką ma on spełniać w całokształcie działań obronnych i warunków przejścia do nich oraz charakteru terenu. W przeciętnych warunkach jest ona zbliżona do głębokości ugrupowania bojowego dywizji, a więc sił jakie maksymalnie mogą być wydzielone do jego organizacji. Wynika to także z głównego celu jaki chcemy osiągnąć organizując pas przesłaniania, którym jest wprowadzenie nieprzyjaciela w błąd co do przebiegu przedniego skrajku naszej obrony. W rezultacie głębokość 20-40 km^{3/} umożliwia zorganizowanie kilku /najczęściej 3-4/ pozycji opóźniania.

Położenie poszczególnych pozycji opóźniania w pasie przesłaniania powinno zapewniać ciągłe i efektywne rażenie nacierającego ogniem oraz wciąganie /wprowadzanie/ go do działań na niekorzystnym dla niego kierunku. Jednocześnie zorganizowany system ognia wraz z zaporami inżynieryjnymi ma zamykać luki oraz uniemożliwiać nieprzyjacielowi - do pewnego czasu - obejście poszczególnych rejonów opóźniania.

Z kolei odległość między kolejnymi pozycjami opóźniania /por. 2.2./ ma zapewnić swobodny manewr oraz spełniać wymogi obrony przed bronią masowego rażenia. Ma również stworzyć warunki najskuteczniejszego prowadzenia działań opóźniających poprzez umiejętne połączenie ognia i zapór inżynieryjnych z terenem oraz zorganizowaną obroną wojsk na dogodnych pozycjach obronnych.

Do momentu przejścia nieprzyjaciela do natarcia siły OW równoległe z organizacją systemu ognia rozbudowują go pod względem inżynieryjnym. Zakres prac inżynieryjnych jest duży, bo oprócz fortyfikacyjnej rozbudowy terenu dochodzi jeszcze szeroka gama zapór i niszczeń, aby zrekomensować stosunkowo niewielkie siły prowadzące działania na szerokim froncie.

Walkę z podchodzącym nieprzyjacielem rozpoczynają wojska raketowe i artyleria do ognia z tymczasowych stanowisk ogniowych /startowych/, w działaniach bojowych z użyciem broni jądrowej jest on już obezwładniany w rejonach wyjściowych. Artyleria wykonuje ześrodkowania ogniowe oraz ogień zaporowy /ruchomy, stały/ i zmasowany prowadząc go od maksymalnej /skutecznej/ donośności posiadanego sprzętu. Siła i natężenie

3/ Regulamin Walki Wojsk Lądowych PRL /projekt/, § 368, s. 285. Por. Ogólnowojskowe Vademecum Taktyczne, s. 30.

ognia wzrasta w miarę podchodzenia nieprzyjaciela do pierwszej pozycji opóźniania. W tym też czasie wykonuje uderzenia lotnictwo, a elementy rozpoznawcze działające na przedpolu prowadzą intensywne rozpoznanie z zadaniem określenia siły i składu podchodzącego z głębi zgrupowania, jego prawdopodobnego kierunku głównego uderzenia oraz lokalizują cele dla kolejnych uderzeń rakietami, lotnictwem i artylerią.

Po wycofaniu się ubezpieczeń /jeżeli były organizowane/ siły broniące pierwszej pozycji ogniem wszystkich środków niedopuszczają do przedarcia się w głąb własnego ugrupowania elementów rozpoznawczych i awangard /OW/ nieprzyjaciela. Przez swe działanie zmuszają jego siły główne do rozwinięcia się i ponownego organizowania natarcia. Wtedy też artyleria i te środki, które dotychczas prowadziły ogień zmieniają swe stanowiska ogniowe /startowe/.

Przez cały czas organizacji przez nieprzyjaciela natarcia artyleria OW i wspierająca, ogniem z kolejno zmienianych stanowisk ogniowych dezorganizuje jego przygotowania do dalszych działań. Poprzez skupienie głównej masy artylerii i środków przeciwpancernych na wybranych kierunkach zatrzymują natarcie czołgów, BWP i piechoty jeszcze przed zaparami inżynieryjnymi. Zmuszają do ich pokonywania lub do wprowadzania drugich rzutów, co w przypadku batalionu /brygad/ wyniesie około 20-30 /40-60/ minut. Czas ten broniące się pododdziały mogą wykorzystać do odtworzenia częściowo naruszonego systemu ognia lub do skrytego wycofania się na kolejną pozycję opóźniania albo przejście do drugiego rzutu /odvodu/.

Wycofanie się pododdziałów z pozycji opóźniania będzie miało miejsce dopiero wtedy gdy z oceny sytuacji wyniknie, że dalsza obrona w aktualnie zajmowanych rejonach jest niecelowa, wiązać się z niebezpieczeństwem rozbicia lub okrążenia. Odbywa się ono w sposób skryty, by nieprzyjaciel nie zorientował się o charakterze wykonywanego manewru.

W dotychczas bronionych rejonach /punktach oporu/ pozostają wydzielone siły broniące zapór inżynieryjnych. Gdy mimo ich przeciwdziałania nacierający pokona zapory, to te drobne pododdziały pod osłoną ognia i kolejnych zapór oraz wzajemnie ubezpieczając się odchodzą do tyłu po wcześniej rozpoznanych drogach.

Z chwilą gdy nieprzyjaciel znajdzie się w zasięgu ognia kolejnej pozycji opóźniania ona to przejmuje główny ciężar walki nie dopuszczając do pokonania z marszu bronionych przez siebie rejonów. Mechanizm walki na tej pozycji opóźniania, jak i w głębi, jest podobny do wcześniej przedstawionego.

Po walce na kolejnych pozycjach opóźniania większość lub całość OW

przechodzi do obrony na rubieży terenowej leżącej od przedniego skraju obrony w odległości odpowiadającej organizacji pozycji przedniej /6-9 km^{4/}. Na tej pozycji natarcie nieprzyjaciela ponownie zostaje zatrzymane. Znowu zostaje on zmuszony do zmiany stanowisk ogniowych podstawowej masy artylerii i dokonania przegrupowania wojsk. Wykonanie tych czynności wymagać będzie czasu, który z wcześniej już zyskanym pozwoli siłom głównym /dywizji, armii/ doskonalić rozbudowę fortyfikacyjną oraz dokonać niezbędnego przegrupowania sił i środków na kierunek głównego uderzenia nieprzyjaciela, który do tej pory powinien być już rozszyfrowany.

Walka na tej, ostatniej pozycji opóźniania, przypominać będzie poprzednio prowadzoną, jednak jej siła obronna zostanie znacznie wzmocniona przez wsparcie pododdziałów OW przez czołowe pułki /dywizje/, na kierunkach których prowadzone są działania. Jak poprzednio tak i w tej sytuacji poszczególne pododdziały, po okresie walki obronnej, wycofują się po wcześniej ustalonych drogach. Z kolei dowódcy broniący pierwszych pozycji głównego pasa obrony wydzielonymi środkami ogniowymi "odcinają" nacierającego od wycofujących się pododdziałów OW i nie dopuszczają aby wdarł się on w głąb ich ugrupowania obronnego. W rezultacie nieprzyjaciel ponownie powinien zostać zmuszony do kolejnej organizacji natarcia, w dalszym ciągu nie znając zamiaru prowadzenia w nim działań bojowych.

W sumie działania opóźniające OW w pasie przesłaniania mają oprócz zadania nieprzyjacielowi wymiernych strat zmusić go do kilkakrotnego organizowania natarcia. Jego ciągle zwijanie i rozwijanie się, zmiany stanowisk ogniowych artylerii wyhamują tempo natarcia i "zmęczą" go zanim przystąpi on do walki o rzeczywisty przedni skraj obrony. Stworzone zostaną więc korzystniejsze warunki rozegrania bitwy /operacji/ obronnej, a taki przecież cel przyświecał dowódcy armii - organizatorowi pasa przesłaniania.

4.4. Prowadzenie działań opóźniających podczas wycofania

W zależności od sytuacji i charakteru zadania wycofanie może mieć formę marszu odwrotowego lub działań opóźniających^{5/}. Może to być działanie wymuszone lub zamierzone.

4.4.1. Prowadzenie działań opóźniających podczas wycofania pułku /dywizji/ w formie marszu odwrotowego

-----
Wycofanie pułku /dywizji/ w formie marszu odwrotowego jest możliwe

4/ Projekt Regulaminu Walki przewiduje 6-8 km /s. 284/.

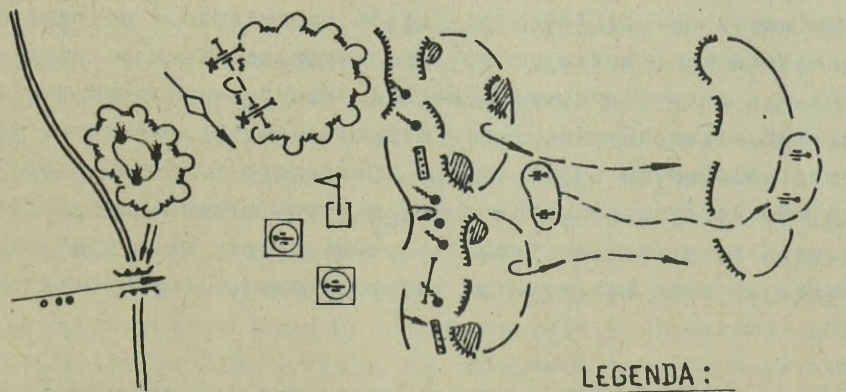
5/ MEW, t. 3, s. 571.

na tych kierunkach, na których nieprzyjaciel nie posiada zdecydowanej przewagi, a wojska w dotychczasowych działaniach bojowych poniosły niewielkie straty. Może być ono stosowane w różnych sytuacjach pola walki, wszędzie tam gdzie siła i sposób działania nacierającego uniemożliwiają mu przejście do zdecydowanego pościgu w ślad za wycofującymi się wojskami.

Wycofanie pułku /dywizji/ w formie marszu odwrotowego poprzedzone jest wyjściem z walki pierwszorzutowych pododdziałów /oddziałów/. Może ono odbywać się pod osłoną jednej ariergardy pułkowej /dywizyjnej/ lub ariergard poszczególnych pułków.

Do działania w roli ariergardy pułku /dywizji/ wyznacza się ze składu drugiego rzutu /odvodu/. Nie będąc w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem mają one możliwości i czas na organizację działań, które początkowo zabezpieczą wyjście z walki pierwszego rzutu, a następnie marsz odwrotowy sił głównych. W przypadku braku takiego elementu ugrupowania bojowego trzeba jak najszybciej wyprowadzić z walki część sił z przeznaczeniem do działania ich jako ariergarda.

Wyjście z walki pierwszorzutowych pododdziałów pułku /dywizji/ odbywa się pod osłoną wydzielonych sił /rys. 6/. Pozostając w zajmowanych punktach oporu lub po dokonaniu niezbędnego manewru uniemożliwiają nieprzyjacielowi wznowienie /rozpoczęcie/ natarcia. Jednocześnie przez swą działalność /szczególnie ogniową/ maskują wykonywany manewr sił głównych^{6/}. Następnie ściśle współdziałając z sąsiadami i ariergadą, wykorzystując warunki terenowe wraz z zaporami inżynieryjnymi i pod przykryciem ognia artylerii wycofują się działaniami opóźniającymi po wcześniej ustalonych drogach.

LEGENDA:

 Pododdziały ostony

Rys. 6. Zabezpieczenie wyjścia z walki /wariant/

6/ For. Sowietskaja Wojennaja Encyklopedyja, t. 6, s. 173.

Ariergarda pułku /dywizji/ po zorganizowaniu pierwszej pozycji opóźniania śledzi działanie sił osłony, które w stosunku do niej spełniają podobną rolę jak pozycja przednia w obronie. Wspierając wycofujące się pododdziały osłony dokonuje niezbędnych poprawek w systemie ognia i ugrupowaniu.

Siła i natężenie ognia ariergardy wzrasta w miarę podchodzenia nieprzyjaciela do zajmowanej przez nią rubieży. W tym też czasie lotnictwo może wykonywać uderzenia na wcześniej wybrane cele i obiekty nacierającego. W rezultacie natarcia nieprzyjaciela powinno zostać zatrzymane przed pierwszą rubieżą opóźniania.

Podobnie jak w poprzedniej sytuacji, tak i w tym przypadku, artyleria /organiczna i wspierająca/ z kolejno zmienianych stanowisk dezorganizuje przygotowania nieprzyjaciela do ponownego ataku. W tym też czasie w zależności od sytuacji doskonalą się obronę na zajmowanej rubieży.

Jeżeli siły główne pułku /dywizji/ wykonujące marsz odwrotowy oddalą się na odległość 15-20 km /30-40 km/ ^{7/}, a więc "wyjdą" z zasięgu ognia artylerii nieprzyjaciela to ariergarda może przegrupować się na kolejną pozycję /rubież/ opóźniania. W dotychczas bronionych rejonach pozostają jednak niewielkie siły, które bronią zapór inżynierskich i uniemożliwiają nieprzyjacielowi przejście do pościgu. Przez swą działalność stwarzają siłom głównym ariergardy warunki organizacji działań w nowych rejonach opóźniania. Następnie siły te wobec niemożliwości lub niecelowości dalszej obrony zajmowanych punktów oporu wzajemnie ubezpieczając się i ściśle współdziałając z pododdziałami broniącymi kolejnej pozycji wycofują się.

Podczas walki na kolejnych pozycjach opóźniania i w obszarze między nimi ariergarda wykorzystując warunki terenowe stosuje różnorodny sposób opóźniania natarcia nieprzyjaciela, maskując rzeczywisty charakter swych działań. Szeroką gamę zapór inżynierskich, efektywny ogień i uporczywość walczących wojsk ciągle zatrzymuje natarcie nieprzyjaciela. Zmusza go, do kolejno po sobie następujących przedsięwzięć związanych z organizacją natarcia, co pochłania czas, który wycofujące się wojska pułku /dywizji/ mogą wykorzystać na organizację innych działań bojowych.

4.4.2. Wycofanie pułku /dywizji/ w formie działań opóźniających

Działania opóźniające mogą być jedną z form wycofania pułku /dywizji/. Jest to złożona forma wycofania wymagająca od wszystkich żołnierzy dużego

7/ Działania bojowe dywizji /DZ, DPanc/, s. 381.

go zaangażowania i pełnej precyzji w realizacji poszczególnych zadań. Od tego w jaki sposób poszczególne elementy ugrupowania wykonają dane, niejednokrotnie cząstkowe, zadanie zależy będzie końcowy wynik wycofania, podczas którego w bezpośrednią walkę z nacierającym nieprzyjacielem zaangażowane są siły główne pułku /dywizji/. To z kolei rzutuje na ich możliwości w realizację kolejnych zadań bojowych.

Taka forma wycofania pułku /dywizji/ może być prowadzona:

- po wyczerpaniu wszystkich możliwości kontynuowania walki w dotychczasowym rejonie /pasie/ obrony;
- po niepomyślnie zakończonym boju spotkaniowym;
- podczas zamierzonego /planowanego/ przechodzenia do obrony na korzystniejszej rubieży, położonej w głębi.

Wyżej przedstawione sytuacje można podzielić na wymuszone i zamierzone. Wymuszone wycofanie pułku /dywizji/ występuje w pierwszych dwóch przypadkach, które są wynikiem niepomyślnego przebiegu dotychczasowych działań bojowych. Stąd też mając na uwadze złożoność i charakter wycofania oraz ograniczone ramy niniejszego skryptu na działaniach opóźniających w tych sytuacjach zostanie skupiona uwaga. Szczególnie jednak zaakcentowane zostanie, prowadzenie tych działań po wyczerpaniu wszystkich możliwości dalszego kontynuowania walki obronnej na aktualnie zajmowanych rubieżach.

Uzyskanie przez nieprzyjaciela zdecydowanej przewagi w wymiarze lądowo-powietrznym oraz w eterze na wybranym przez niego kierunku może doprowadzić do pokonania obrony przeciwstawiających mu się wojsk pułku /dywizji/. Efekt początkowego sukcesu nieprzyjaciela uzależniony jest jednak od skuteczności dalszego przeciwdziałania broniących się wojsk. Uniemożliwienie mu rozwinięcia sukcesu taktycznego w operacyjny oraz niedopuszczenie do całkowitego rozbicia i zniszczenia /okrażenia/ pułku /dywizji/ to podstawowe zadanie na tym etapie walki.

Obowiązujące i praktycznie /w ćwiczeniach/ realizowane przez nieprzyjaciela zasady oraz normy natarcia pozwalają określić wystąpienie pierwszych symptomów zarysowującej się konieczności wycofania pułku /dywizji/. W odniesieniu do pułku symptomy te wystąpią podczas końcowych walk o pierwszą lub drugą pozycję obronną. Na szczeblu dywizji dadzą one o sobie znać w trakcie końcowych walk o utrzymanie pułkowych rejonów obrony lub podczas starcia na kolejnych pozycjach obronnych. Ta stosunkowo duża rozpiętość miejsca i czasu wystąpienia niekorzystnych zjawisk, poprzedzających wycofanie, uzależniona jest od sposobu wykorzystania drugiego rzutu pułku i dywizji, a niekiedy nawet i armii.

Dotychczasowa walka pułku /dywizji/ z przeważającymi siłami nieprzy-

jaciela, utrata znacznej części opanowanego przez niego terenu wraz z pewnymi stratami w sile żywej, sprzęcie i środkach materiałowych wpłynie na przebieg wycofania - na prowadzenie działań opóźniających. Oprócz już wymienionych występują jeszcze inne czynniki mające wpływ na dalsze prowadzenie działań, do których najczęściej należy zaliczyć:

- możliwość dalszego potęgowania natarcia przez nieprzyjaciela;
- niepełną znajomość aktualnego położenia wojsk własnych i sąsiadów;
- brak drugiego rzutu /odvodu/;
- przypadkowe, niejednokrotnie nie podporządkowane interesom wycofania rozmieszczenie wojsk;
- naruszenie struktury organizacyjnej wojsk własnych;
- utrudnione dowodzenie i współdziałanie;
- ograniczone możliwości oddziaływania przełożonego;
- aspekt psychologiczny dotychczasowych walk.

Organizacja, a następnie prowadzenie wycofania pułku /dywizji/ rozpoczyna się po uzyskaniu zgody od przełożonego. Do tego czasu wszystkie poczynania dowódców sztabów i wojsk muszą być podporządkowane obronie. Do czego może doprowadzić samowola w tego rodzaju sytuacji niech zobrazuje przykład działania 8 DP 21 A wojsk radzieckich w dniu 17.09.1941 r. Dywizja ta bez zgody, a nawet poinformowania dowódcy armii i sąsiadów opuściła miejscowość Priłuki, umożliwiając tym samym Niemcom wyjście na skrzydło i tyły 15 KP oraz uchwycenie przeprawy na rzece Suła i odcięcie siłom głównym frontu drogi odwrotu. Rozmiary tej samowoli okazały się przerażające, 60, 5- 26- 37 i część 21 armii wraz z dowództwem frontu i szeregiem innych jednostek została okrążona^{8/}.

Uzyskanie zgody na wycofanie zmusza dowódcę i sztab pułku /dywizji/ do szybkiego - w miarę możliwości - wypracowania decyzji do nowych działań przy jednoczesnym kierowaniu dotychczasową walką obronną^{9/}. W tej sytuacji najpilniejszym zadaniem staje się odtworzenie drugiego rzutu /odvodu/ by siłami tymi móc poprawić położenie na najgroźniejszym kierunku i uniemożliwić nieprzyjacielowi przejście do pościgu. Na siłach tych spocznie również zadanie zabezpieczenia wyjścia z walki pierwszorzutowych pododdziałów /pułków/.

Wyjście z walki części sił pułku /dywizji/ jest przedsięwzięciem niełatwym. Wymaga ono obezwładnienia nieprzyjaciela przed frontem wyprawianych pododdziałów, aby nie mógł on przez pewien czas przejść na tym kierunku do natarcia. Jednocześnie to silne oddziaływanie ogniem powinno być podtrzymywane do czasu zakończenia niezbędnych prze-
8/ K. Moskalenko, Przed przełomem, MON, Warszawa 1974 r., s. 101.
9/ Nie wyklucza to możliwości wydania zarządzeń wstępnych.

grupowań i zajęcia przez te siły /co wyszły z walki/ kolejnej pozycji opóźnienia. Przedsięwzięcia tego nie należy jednak rozpoczynać w momencie wprowadzania przez nieprzyjaciela do walki odwodów. W przypadku zaangażowania przez nacierającego świeżych sił walkę na danej rubieży trzeba przedłużyć. Z kolei jeżeli ilość posiadanych sił i środków nie zapewnia możliwości załamania wzmocnionego natarcia należy przyspieszyć moment wyjścia z walki sił pułku /dywizji/ opóźniając jednocześnie użycie odwodu nieprzyjaciela.

Walka pułku /dywizji/ na pierwszej rubieży opóźnienia poprzedzi ogniowe wsparcie pododdziałów osłony, które po zabezpieczeniu wyjścia z walki sił głównych same rozpoczną wycofywanie. To rozpoczęcie walki na przedpolach bronionej rubieży umożliwia stopniowe zadawanie nieprzyjacielowi strat oraz pozwala dokonać zmian w przyjętym ugrupowaniu bojowym w zależności od prawdopodobnego lub już rozszyfrowanego głównego kierunku działania nacierającego.

Tak jak w poprzednich przypadkach tak i w tym siła oraz natężenie ognia wzrasta w miarę podchodzenia nieprzyjaciela do rubieży opóźnienia. Zabezpieczenie wycofania sił osłony i przekroczenia przez nie ugrupowania wojsk własnych jest możliwe po wcześniejszym "odcięciu" od tych pododdziałów ściągających zgrupowań nieprzyjaciela - po załamaniu ich natarcia. Przedsięwzięcie to powinno być jednak tak przeprowadzone aby nie demaskowało zorganizowanego systemu ognia i zapór inżynierskich.

W tym okresie wycofania pułku /dywizji/ działalność wojsk rakietowych i artylerii oraz lotnictwa nie sprowadza się tylko do ogniowego wsparcia pododdziałów osłony. Realizując te zadania jednocześnie kanalizowany jest ruch nacierającego przez co stwarzane są korzystniejsze warunki zwalczania nieprzyjaciela innymi środkami ogniowymi.

Czołowe pododdziały pułku /dywizji/ poprzez skupienie na wybranych kierunkach głównej masy środków przeciwpancernych i artylerii odpierają atak nieprzyjaciela. Zatrzymanie czołgów i bojowych wozów piechoty /transporterów opancerzonych/ przed zaporami inżynierskimi znajdującymi się przed przednim skrajem obrony zmusza nacierającego do przegrupowania swych sił i środków. Na wznowienie natarcia potrzebować on będzie czasu, który wycofujące się wojska mogą wykorzystać do wzmocnienia obrony aktualnie zajmowanej rubieży lub przejścia na nową - położoną w głębi.

Wybór dalszego sposobu walki uzależniony jest od wielu czynników, z których decydujące znaczenie mają zadane i poniesione przez nieprzyjaciela straty oraz możliwości bojowe pułku /dywizji/ przy uwzględnieniu mniej korzystnego wariantu, zakładającego wprowadzanie przez nacie-

rającego odwodu. Duże znaczenie ma również rozwój sytuacji u sąsiadów oraz w głębi pasa wycofania.

Podjęcie decyzji co do sposobu dalszej walki musi nastąpić jednak w krótkim czasie, by wykorzystać moment zatrzymania natarcia nieprzyjaciela i swobodnego rodzaju wstrząsu psychicznego w jego szeregach.

Walka na kolejnych rubieżach opóźniania i w obszarze między nimi prowadzona jest na ogólnych zasadach. Jednak fakt, że najczęściej ta forma wycofania będzie wymuszona, na skutek niepomysłnych działań pułku /dywizji/ może zrodzić wiele nieprzewidzianych /"kryzysowych"/ sytuacji. Dlatego też należy dążyć do tego aby podczas walki na poszczególnych rubieżach opóźniania posiadać część sił bezpośrednio nie za, angażowanych w walce, do przeciwdziałania sytuacjom kryzysowym. One też umożliwią prowadzenie kombinowanych działań opóźniających.

Nakreślony plan opóźniania nieprzyjaciela wymagał będzie korekt. Skala i zakres wnoszonych poprawek jako wynik konieczności przeciwdziałania nieprzewidzianym sytuacjom pola walki nie powinna jednak - na ile to możliwe - burzyć wcześniej wypracowanej i przekazanej wojskom decyzji.

Po wycofaniu się pułku /dywizji/ na ściśle określoną głębokość wojska przechodzą do obrony stałej na końcowej rubieży opóźniania lub do drugiego rzutu /odwodu/ dywizji /armii/.

Dążąc do ostatecznego załamania natarcia nieprzyjaciela na końcowej rubieży opóźniania pułk /dywizja/ na tym etapie wycofania musi odtworzyć silny drugi rzut. Siły te po wyjściu z walki przystępują do organizacji obrony na dogodnej rubieży terenowej, skupiając główny wysiłek na najważniejszych kierunkach. Następnie po wzmocnieniu ich siłami głównymi pułk /dywizja/ poprzez uporczywą obronę zajmowanych rejonów ostatecznie załamuje natarcie nieprzyjaciela.

W przypadku przejścia dotychczas wycofującego się pułku /dywizji/ do drugiego rzutu istotnym zagadnieniem jest przekroczenie ugrupowania bojowego wojsk, które poprzez wcześniej zorganizowaną obronę przejmują na siebie dalszy ciężar walki z nieprzyjacielem. Część wycofujących się pododdziałów organizuje pośrednią pozycję opóźniania, która dla broniących się wojsk spełniać będzie rolę pozycji przedniej. Bardzo dobrze podobnej treści zadanie wykonała m.in. część sił 64 KP Armii Czerwonej, która uniemożliwiła Niemcom wdrzeć się do Kijowa na karkach wycofujących się wojsk^{10/}.

Ogólnie przedstawiona koncepcja prowadzenia wycofania działaniami opóźniającymi w ostateczności powinna wyczerpać nieprzyjaciela ciąglą

10/ I. Bagramian, Taki był początek wojny, MON, Wareszawa 1972 r., s.352.

walką. Uniemożliwienie mu przejścia do pościgu pozwoli uchronić wojska pułku /dywizji/ od ich rozbicia oraz dać przełożonemu czas na podjęcie niezbędnych przedsięwzięć, aby to początkowe powodzenie strony przeciwnej zostało ograniczone do minimum i w ostatecznym rezultacie zakończyło się dla niego porażką.

4.5. Prowadzenie działań opóźniających podczas walki w okrążeniu i wychodzenia z okrążenia^{11/}

Okrążenie może mieć miejsce zarówno w natarciu jak i w obronie. Najczęściej jednak będzie ono miało miejsce w działaniach obronnych, gdy nieprzyjacielowi uda się włamać na kilku kierunkach w głąb obrony i odizolować pułk /dywizję/ lub część ich wojsk od sił głównych szczebla nadrzędnego.

Nieprzyjaciel bezpośrednio po zamknięciu pierścienia okrążenia na ogół nie posiada poważniejszych sił do likwidacji okrążonych wojsk. Najczęściej w tej fazie walki jego celem działania jest rozwinięcie powodzenia w głąb i do tego w pierwszej kolejności wykorzystaje on swoje odwody. Częścią sił działać jednak będzie na okrążone wojska dążąc do zlokalizowania pułku /dywizji/ w danym rejonie i zamknięcia najdogodniejszych kierunków wyjścia z niego.

Ten okres względnej bierności nieprzyjaciela okrążony pułk /dywizja/ powinien wykorzystać do obeadzenia najdogodniejszej rubieży przedniego skraju. Po zorganizowaniu obrony okrężnej odpowiadającej możliwościom bojowym wojsk należy - o ile jest to możliwe - zorganizować szereg punktów oporu spełniających rolę pozycji przedniej lub ubezpieczeń bojowych.

Do czasu rozpoczęcia przez nieprzyjaciela działań zmierzających do zlikwidowania okrążonych wojsk, równolegle z wykonywaniem niezbędnych przegrupowań, trzeba wykonywać niezbędne prace inżynierskie umacniając zajmowane punkty oporu i rejony obrony. Odnosi się to zarówno dla sił głównych jak i spełniających rolę ubezpieczeń. W tym też czasie mogą być przygotowywane w głębi kolejne pozycje obronne, jeżeli są warunki zmniejszenia rejonu zajmowanego przez okrążony pułk /dywizję/.

Z chwilą podjęcia przez nieprzyjaciela działań, pododdziały pozycji przedniej lub ubezpieczeń bojowych prowadząc działania opóźniające uniemożliwiają mu uzyskanie wysokiego tempa natarcia. Jednocześnie swą walką pozwalają dowódcy dokonać niezbędnych przegrupowań aby nie dopuścić

11/ Opracowano na podstawie rozprawy doktorskiej płk. dypl. M. Laszczyka, Walka w okrążeniu i wyjście z okrążenia ze szczególnym uwzględnieniem pułku zmechanizowanego, ASG WP, Warszawa 1978 r.

do rozcięcia okrążonych wojsk na szereg odizolowanych zgrupowań.

Pododdziały ubezpieczeń prowadząc działania opóźniające wycofują się do rejonu bronionego przez siły główne. Wzmacniając znajdujące się tam siły uporczywą obroną na pierwszej lub kolejnej pozycji załamują natarcie nieprzyjaciela zachowując także zwartość swego ugrupowania.

Pułk /dywizja/ może otrzymać zadanie wyjścia z okrążenia bezpośrednio po znalezieniu się w nim lub po pewnym okresie walki obronnej i osiągnięciu jej celu, a dalsze działania w oderwaniu od sił głównych przestało posiadać znaczenie taktyczne lub operacyjne. W tym czasie wojska walczące poza okrążeniem mogą:

- przechodzić do działań zaczepnych lub je wznowiać;
- prowadzić działania obronne i posiadać ograniczone możliwości wsparcia walki podczas wychodzenia pułku /dywizji/ z okrążenia;
- prowadzić działania obronne w warunkach znacznej przewagi nieprzyjaciela.

Ugrupowanie bojowe pułku /dywizji/ podczas wychodzenia z okrążenia przekształca się kolejno, w zależności od sytuacji, celu działania i sposobu realizacji poszczególnych zadań cząstkowych, związanych z połączeniem się z wojskami własnymi lub opanowaniem nakazanego rejonu. W każdym jednak przypadku w jego skład wchodzi pododdziały osłony, które wyznacza się w celu:

- obrony zajmowanego rejonu do czasu przełamania pierścienia okrążenia;
- zapobieżenia zamknięciu przez nieprzyjaciela dokonanego wyłomu w czasie wychodzenia wojsk z okrążenia;
- osłony skrzydeł i tyłów oraz zapewnienia zorganizowanego wyjścia z okrążenia wszystkich elementów ugrupowania bojowego.

Ilość i skład pododdziałów osłony, a więc sił wydzielonych do realizacji swych zadań poprzez obronę i działania opóźniające każdorazowo zależy od potrzeb i możliwości pułku /dywizji/ w tym zakresie. Przebiegnię organizowane są one w sile od wzmocnionej kompanii do batalionu.

Część pododdziałów osłony utrzymując zajmowane pozycje ubezpiecza wyjście sił głównych z rejonu okrążenia. Na rozkaz dowódcy kierującego wychodzeniem z okrążenia wycofują się kolejno pod osłoną ognia artylerii oraz zapór inżynierskich i dymów. Prowadząc działania opóźniające maskują ruch sił głównych oraz uniemożliwiają nieprzyjacielowi przejście do pościgu czołowego w ślad za wychodzącymi z okrążenia wojskami pułku /dywizji/. Ścisłe z sobą współdziałające stopniowo zmniejszają broniony przez siebie rejon /obszar/ do rozmiarów zbliżonych do szerokości "korytarza" /wyłomu/, przez który wychodzą z okrążenia siły główne pułku /dywizji/. Następnie spełniają one rolę ariergardy lub dołącza-

ją do pozostałych wojsk, tworząc najczęściej oddzielny element ugrupowania bojowego.

W miarę przesuwania się zgrupowania przełamującego pododdziały osłony, spełniając rolę ariergardy, ubezpieczają siły główne pułku /dywizji/ od tyłu. Poprzez stawianie oporu na kolejnych pozycjach opóźnienia uniemożliwiają one nieprzyjacielowi pościg po drogach marszu wojsk własnych. W realizacji tego zadania współdziałają nie tylko ze zgrupowaniem przełamującym pierścień okrążenia, ale także bocznymi pododdziałami osłony.

Pododdziały osłony zabezpieczające skrzydła korytarza /działanie sił głównych/ opuszczają zajmowane pozycje po wyjściu na ich wysokość ariergardy /ariergard/. Następnie wzmacniają ten element ugrupowania bojowego pułku /dywizji/ lub dołączają do sił głównych. Niekiedy z sił tych może być utworzone kolejne zgrupowanie, które stworzy warunki przeciwnego prowadzenia działań opóźniających.

Uogólniając należy stwierdzić, że prowadzenie działań opóźniających podczas walki w okrążeniu i wychodzenia z niego uzależnione jest od celu i zamiaru działania pułku /dywizji/. W każdym jednak przypadku tego rodzaju działania mają - oprócz typowych zadań - zapewnić siłom głównym swobodę działania i uniemożliwić nieprzyjacielowi ich rozbicie.

ZAKOŃCZENIE

Rola działań opóźniających w przyszłych działaniach bojowych prawdopodobnie wzrośnie. W ich prowadzeniu szczególnego znaczenia nabierze szybki manewr przy jednoczesnym hamowaniu tempa natarcia nieprzyjaciela. W tym celu realizowanych będzie szereg różnorodnych przedsięwzięć, zwłaszcza takich, które dla nacierającego będą zaskoczeniem. Najczęściej będą to kontrataki, zasadzki szeroko stosowane niszczenie dróg, zaskakujące uderzenia artylerii, lotnictwem i działania grup dywersyjno-rozpoznawczych. Aby jednak działania te odznaczały się dużą skutecznością wojska do ich prowadzenia muszą być przygotowane. Jednocześnie każdy żołnierz, obsługa wozu bojowego i innego sprzętu powinna być przeświadczona o celowości działania, że dzięki swym umiejętnościom i w ścisłym współdziałaniu z sąsiadami jest w stanie wykonać postawione zadanie i w ostatecznym rezultacie pobić nieprzyjaciela.

Z uwagi na złożony charakter działań opóźniających istnieje potrzeba odpowiedniego przygotowania wojsk do ich prowadzenia, aby początkowe powodzenie nieprzyjaciela - na określonych kierunkach - nie przyniosło mu większych korzyści. Pomimo powodzenia powinien on napotkać zorganizowany opór, w rezultacie czego impet i rozmach jego natarcia zostanie znacznie zmniejszony, a poniesione straty będą niewspółmiernie duże do osiągniętych korzyści. Dlatego też problemowi działań opóźniających na-

leżałoby poświęcić więcej miejsca i uwagi, bo zapoznanie się z nimi podczas działań wojennych może wiązać się ze zbyt dużymi stratami. Należy je dostrzegać w procesie szkolenia pokojowego, by w starciu z nieprzyjacielem nie być zaskoczonym koniecznością stosowania tej formy działań.

Literatura zalecana:

1. Bagramian I., Taki był początek wojny, MON, Warszawa 1972 r.
2. Banach K., Działania opóźniające, Przegląd Piechoty nr 10, 1928 r.
3. Dyskusja Centralna "Odwrót", oddział operacyjny 1 korpusu, 1944 r.
4. Działania opóźniające związków i oddziałów, WPZ, nr 6, 1971 r.
5. Dżipanow R., Obrona w czasach najnowszych, MON, Warszawa 1961 r.
6. Kirchmayer J., Obrona ruchowa wśród innych form obrony, Bellona, zeszyt nr 6, 1937 r.
7. Kołodziejczak B., Co będzie jutro?, MON, Warszawa 1980 r.
8. Kordas R. mjr dypl., Wycofanie i prowadzenie działań opóźniających ASG WP, Warszawa 1982 r.
9. Michałowski E. mjr dypl., Wyjście z walki i wycofanie pułku i dywizji, ASG WP, Warszawa 1980 r.
10. Mitropolski M., Działania odwrotowe wojsk niemieckich na froncie wschodnim w 1944 roku, Bellona, zeszyt nr 1, 1949 r.
11. Otchod w obszczewojskom boju, Moskwa 1979 r.
12. Raj S. płk, Prowadzenie działań opóźniających przez związki taktyczne, Myśl Wojskowa, nr 5, 1959 r.
13. Runiewicz A. płk dr., Niektóre problemy działań opóźniających, Zeszyty Naukowe ASG WP, nr 2, 1975 r.
14. Tumas Y., Działania opóźniające związków taktycznych i oddziałów, Wojennyj Zarubieżnik, nr 5, 1971 r.
15. Wójcik T. płk dr, Główne problemy współczesnych działań opóźniających, Myśl Wojskowa, nr 2, 1979 r.
16. Wychod iz boja i otchod obszczewojskowych czastiej i sojedinienii, Moskwa 1966 r.

ZESTAWIENIE NIEKTÓRYCH DANYCH ODNOŚNIE PROWADZENIA DZIAŁAŃ
OPÓŹNIAJĄCYCH PRZEZ WOJSKA RADZIECKIE W LATACH 1941-1961^{x/}

Lp.	Związek taktyczny i rok prowadzonych działań	Szerokość pasa opóź- nienia	Głębokość pasa opóź- nienia	Ilość rubieży opóź- nienia	Średnia od- ległość mię- dzy rubieża- mi opóźnia- nia
1.	1 MDZmot - 1941	20-25 km	ok. 120 km	8	10-15 km
2.	122 DP 14 KA - 1941	30 km	30-35 km	2	10-12 km
3.	13 DPanc - 1941	20-25 km	ok. 80 km	2	25-30 km
4.	1 DPgw - 1941	21-30 km	40-45 km	2	12-15 km
5.	355 DP 9 A - 1942	15-20 km	35-40 km	2	10-15 km
6.	169 DP 28 A - 1942	ok. 15 km	30-35 km	2	10-12 km
7.	175 DP 28 A - 1942	14-18 km	25-30 km	2	ok. 10 km
8.	28 DP 40 KA - 1943	10-15 km	10-12 km	1	5-6 km
9.	8 KZmot - 1944	30-35 km	100-130 km	2-3	20-30 km
10.	11 DPanc - 1944	ok. 30 km	100-110 km	3	20-30 km
11.	409 DP 25 KA - 1945	8-10 km	ok. 30 km	2	ok. 10 km
12.	375 DP 25 KA - 1945	10-12 km	ok. 30 km	2	ok. 10 km
13.	4 KZmot - 1945	ok. 10km	25-30 km	2	ok. 10 km
14.	60 DP - 1956	14 km	35-40 km	1	17-20 km
15.	72 DPanc - 1957	15 km	30-35 km	2	10-12 km
16.	38 DZ - 1957	18 km	20-25 km	2	6-8 km
17.	111 DZ - 1957	35-40 km	40-45 km	1	20-25 km
18.	251 DZ - 1961	16 km	50-65 km	3	12-16 km

x/ Zestawienie wykonano na podstawie: płk dypl. M. Manejkowski, Prowadzenie działań opóźniających DZ i DPanc ASG WP Warszawa 1966 r. zał. nr 4. Wychod iz boja i otchod obzczewojzkowych czastoj i sojedinenii, Moskwa 1966 r.

Załącznik nr 2

ZESTAWIENIE NIEKTÓRYCH DANYCH ODNOŚNIE PROWADZENIA DZIAŁAŃ
OPÓZNIAJĄCYCH PRZEZ WOJSKA NIEMIECKIE W LATACH 1941-1944^{x/}

Lp.	Związek taktyczny i rok prowadzonych działań	Szerokość pasa opóźnienia	Głębokość pasa opóźnienia	Ilość rubieży opóźnienia	Średnia odl. między rubieżami opóźnienia
1.	7 DP - 1942	10-12 km	ok. 25 km	1	10-12 km
2.	111 DP - 1943	ok. 18 km	40-45 km	2	ok. 15 km
3.	304 DP - 1943	10-12 km	40-60 km	2	12-20 km
4.	167 DP - 1944	8-10 km	30-40 km	2	10-12 km
5.	236 DP - 1944	15-18 km	40-50 km	2	16-18 km
6.	253 DP - 1944	10-12 km	30-50 km	2	10-15 km
7.	167 DP - 1944	18-20 km	30-40 km	2	10-15 km
8.	21 DP - 1944	20-22 km	15-20 km	2	5-6 km
9.	218 DP - 1944	10-12 km	30-40 km	2	10-12 km
10.	30 DP - 1944	12-14 km	30-45 km	2	10-15 km
11.	84 DP - 1944	10-12 km	70-90 km	2	25-30 km

x/ Zestawienie wykonano na podstawie: M. Manejkowski, wyd.cyt., zał. nr 5.

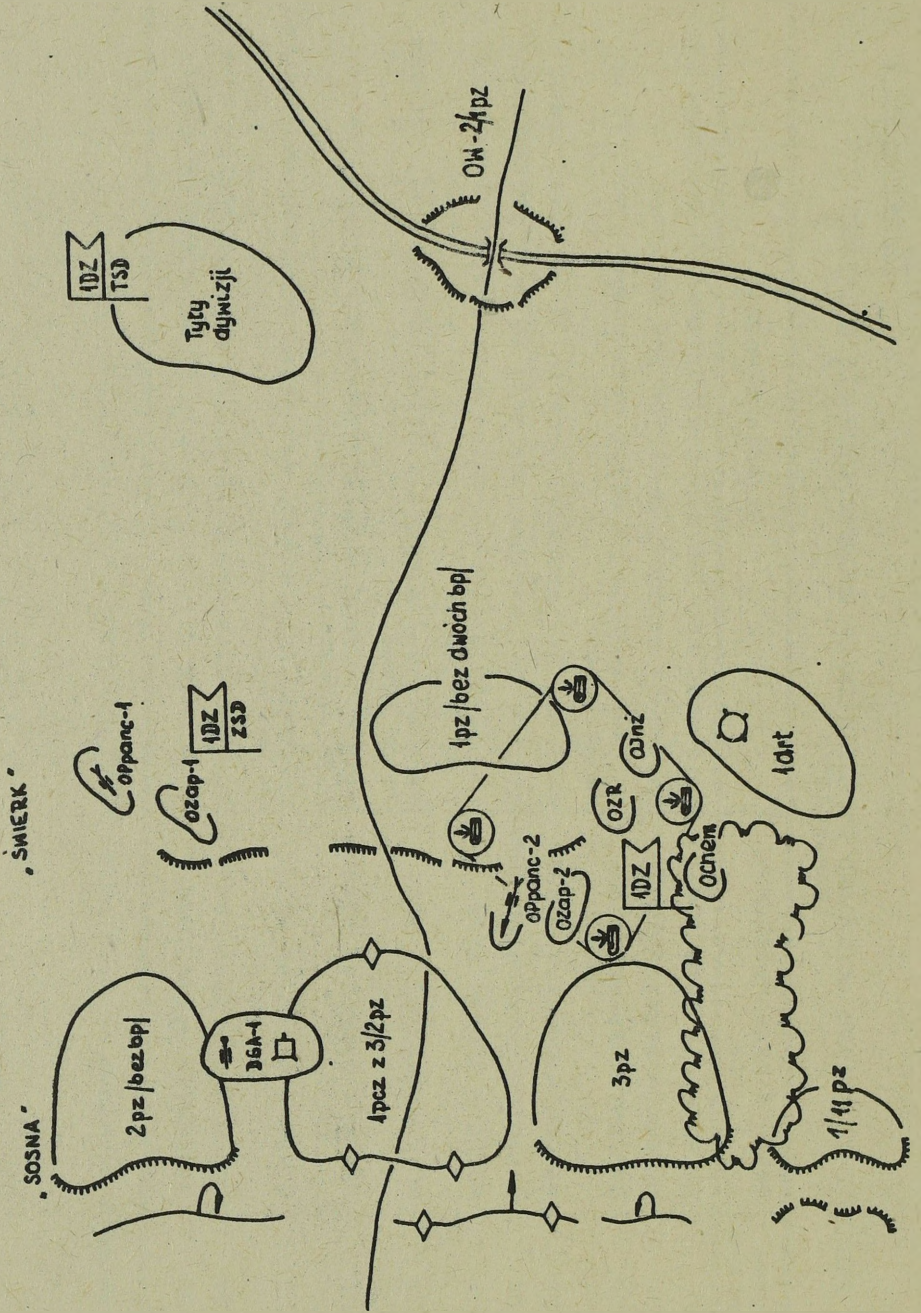
ZESTAWIENIE SKŁADU ARIERGARD NIEMIECKICH DP WYCOFUJĄCYCH SIĘ W LATACH
1942-1944^{x/}

Lp.	Wycofywan na dywizja	Rejon i czas wycofywa nia	Skład ariergard
1.	7 DP	ARTEMOWSK - luty 1942	dwie wzm. kp, 5-6 czołgów, bateria 75 mm dział ppanc
2.	111 DP	MAZDOK - styczeń 1943	pp, 12-14 czołgów, dywizjon 105 mm armat
3.	304 DP	OBŻONIKIDZE-wrzesień 1943	bp, 4-5 czołgów, 6 dział szturmowych, bat. 75 mm dział ppanc
4.	167 DP	KIROWOGRAD-styczeń 1944	wzm. bp, 5-7 czołgów, bateria 75 mm dział ppanc
5.	236 DP	SEWASTOPOL-kwiecień 1944	wzm. bp, 5-6 czołgów, bateria 75 mm i 105 mm dział
6.	253 DP	KOWEL - lipiec 1944	kp, 10-12 czołgów i dział szturmowych, bateria 75 mm i 105 mm dział
7.	167 DP	WOŁKOWYSK-lipiec 1944	dwie kp, 6-7 czołgów i dział szturmowych, bateria 75 mm dział
8.	21 DP	PSKOW - sierpień 1944	dwie kp, 1cz i dział szturmowych, bateria 75 mm dział ppanc
9.	218 DP	PSKOW - sierpień 1944	kompania "alarmowa", 4-5 dział szturmowych, bateria 75 mm dział
10.	30 DP	PSKOW - sierpień 1944	kp, 4-5 czołgów, bateria 75 mm dział ppanc
11.	84 DP	SIECZET - paźdz. 1944	bp, 10-12 czołgów, bateria 75 mm i 105 mm dział

x/ Zestawienie wykonano na podstawie: M. Manejkowski, wyd. cyt., zał. nr 5

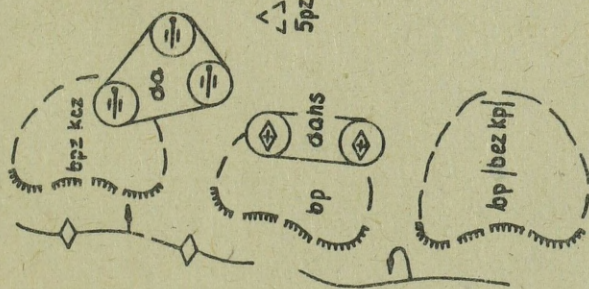
UGRUPOWANIE BOJOWE DZ W DZIAŁANIACH OPÓŹNIAJĄCYCH
/warianci/

RUBIEŻ OPÓŹNIANIA

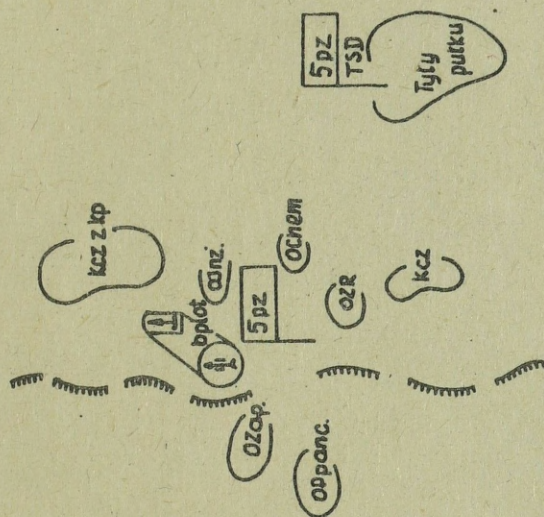

UGRUPOWANIE BODÓW PZ W DZIAŁANIACH OPÓŹNIAJĄCYCH
/wariant/

I pozycja opóźnienia

II pozycja opóźnienia

Wydrukowano w 50 egz.
Egz. nr 1-50 Bibl. Nauk. OZS
Wyk.: mjr Scibiorek
Druk: PK, dn. 6.11.83 r.
Druk. ASG WP nr pf-443/pf-1786/WW.
Kor. autorska

